

СТРАТЕГИЧЕСКИ СЪДЕБЕН ПАКЕТ

България

2022

Fairness, equality, justice

СТРАТЕГИЧЕСКИ СЪДЕБЕН ПАКЕТ

България

Съдържание

1. Въведение.....	3
1.1. Относно този стратегически съдебен пакет	5
2. Използване на правото на ЕС в национални стратегически съдебни спорове.....	6
2.1. Въведение.....	6
2.2. Основни принципи на правото на ЕС.....	6
2.2.1. Предимство на правото на ЕС	6
2.2.2. Пряко действие на правото на ЕС.....	7
2.2.3. Пряко действие на директивите.....	7
2.2.4. Задължение за съобразно тълкуване	9
2.3. Основни принципи на прилагане на Хартата.....	9
2.3.1. Предистория	10
2.3.2. Обща цел на Хартата.....	10
2.3.3. Принцип на предимството и Хартата	11
2.3.4. Директна приложимост на Хартата.....	12
2.3.5. Пряко действие на Хартата.....	12
2.3.6. Задължение за съобразно тълкуване и Хартата	13
2.3.7. Кога се прилага Хартата?	14
2.3.8. Права срещу принципи на Хартата.....	15
2.4. Взаимодействие между правото на ЕС, ЕКПЧ и националните основни права.....	16
2.4.1. Хартата и ЕКПЧ.....	16
2.4.2. Хартата и основните права съгласно националното законодателство	17
2.4.3. Позоваване на Хартата пред националните съдилища	18
2.5. Вътрешен шаблон.....	20
3. Развитие на правото на ЕС чрез преюдициални запитвания пред Съда на ЕС	26
3.1 Въведение.....	26

3.2	Защо е полезно адвокатите да образуват производства с преюдициално запитване?	26
3.3	Преглед на процедурата	28
3.3.1	Кой може да започне производство с преюдициално запитване?	28
3.3.2	Какви са стъпките на процедурата?	28
3.3.4	Спешно производство за преюдициални заключения (PPU)	29
3.4	Вашата роля като адвокат.....	30
3.4.1	Подпомагане на националния съд при изготвянето на искането за преюдициално запитване	30
3.4.2	Какви въпроси трябва да предложите на националните съдилища да задават на Съда на ЕС?.....	30
3.4.3	Какво следва да съдържа искането за преюдициално запитване?	31
3.4.4	Участвайте в координирани съдебни спорове на национално ниво	32
3.4.5	Действайте като застъпник на регионално ниво	32
3.5	Образец на процедурата за преюдициално запитване за достъп до устен и писмен превод.....	33
3.5.1	Хипотетичен фактически сценарий.....	33
3.5.2	Образец за заявка за запитване	35
4.	Използване на правото на ЕС в специфични области на наказателното производство ...	44
4.1	Ресурси на правото на ЕС	44
4.2	Образци на аргументи относно законодателството на ЕС	44
4.2.1.	Образец за достъп до адвокат преди разпит в полицията.....	46
4.2.2.	Образец за достъп до преписка по дело при досъдебно производство за задържане.....	51
4.2.3.	Образец за достъп до достатъчно качествен устен превод	57

1. Въведение

Съществуването и правилното функциониране на Европейския съюз (ЕС) във всички области се основава на доверието между държавите членки, че споделят общ набор от ценности. Те включват „универсалните ценности на неприкосновените и неотменими права на човешката личност, свободата, демокрацията, равенството и върховенството на закона“.¹ Тези ценности са в основата на тясното сътрудничество между държавите членки от отварянето на техните граници за граждани на други държави членки до предаването на лица в друга държава членка, за да бъдат съдени пред нейните съдилища. Основните права в ЕС са защитени преди всичко от Хартата на основните права на Европейския съюз (**Харта**), която е източник на първичното право на ЕС със същия статут и правна сила като учредителните договори на ЕС. Някои специфични области, като например сътрудничеството по наказателноправни въпроси, обаче изискват по-подробни правила, за да се гарантира, че минималното ниво на защита на основните права е хармонизирано в целия ЕС. Поради това през последното десетилетие ЕС прие шест директиви (Директиви относно **процесуалните права**) за укрепване на защитата на правата на заподозрените и обвиняемите в наказателното производство.² Тези директиви обхващат някои от най-важните аспекти на правата на защита в наказателното производство – правото на адвокат и правна помощ, правото на устен и писмен превод, правото на информация и достъп до материалите по делото, презумпцията за невиновност и защитата на правата на децата в наказателното производство. Нарастващият обем от наказателно право на ЕС обхваща също препоръка относно правата на уязвимите заподозрени и обвиняеми лица,³ трансграничен⁴ и други инструменти.

---

¹Консолидирана версия на Договора за Европейския съюз (ОВ С 326, 26.10.2012 г.), 2^{по} съображение от преамбюла и член 2.

²Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на ? устен и писмен превод в наказателното производство ([ОБ L 280, стр. 1](#)); Директива 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 г. относно правото на информация в наказателното производство ([ОБ L 142, стр. 1](#)); Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 г. относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на трето лице да бъде информирано при лишаване от свобода и да общува с трети лица и с консулските органи, докато е лишено от свобода ([ОБ L 290, стр. 1](#)); Директива 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 г. относно процесуалните гаранции за деца, които са заподозрени и обвинени в наказателно производство ([ОБ L 132, 21.05.2016 г., стр. 1](#)); Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 г. относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство ([ОБ L 65, 11.03.2016 г., стр. 1](#)); Директива 2016/1919 на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2016 г. относно правната помощ за заподозрени и обвиняеми в наказателното производство и за издирвани лица в производството по европейска заповед за арест ([ОБ L 297, 04.11.2016 г., стр.1](#); поправка в ОВ L 91, 05.04.2017 г., стр. 40).

³[Препоръка на Комисията от 27 ноември 2013 г. относно процесуалните гаранции за уязвими лица, заподозрени или обвинени в наказателно производство.](#)

⁴[Рамково решение 2002/584/ПВР](#) на Съвета от 13 юни 2002 г. относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки; [Рамково решение 2009/829/ПВР на Съвета](#) от 23 октомври 2009 г. за прилагане между държавите членки на Европейския съюз на принципа за взаимно признаване към актове за налагане на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане; [Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета](#) от 3 април 2014 г. относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси; [Рамково решение 2008/947/ПВР на Съвета](#) от 27 ноември 2008 г. за прилагане на принципа на взаимното признаване към

Всички държави членки на ЕС принадлежат към Съвета на Европа и Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (**ЕКПЧ**) и са обвързани от стандартите, определени от конвенцията и съдебната практика на Европейския съд по правата на човека (**ЕСПЧ**), включително относно правото на справедлив съдебен процес и правото на ефективна правна защита. Въпреки това, т. нар. Директиви за пътна карта,⁵ подробно уточняващи правата на заподозрените и обвиняемите, са породени от признанието на ЕС, че ЕКПЧ сама по себе си не е достатъчна, за да поддържа доверието на държавите членки в съдебните системи на другите: трябва да се установи по-подробен набор от стандарти в правото на ЕС за защита правата на заподозрените и обвиняемите. При приемането на директивите за процесуалните права ЕС създаде най-подробния съществуващ набор от регионални стандарти, предназначени да защитят основните права на справедлив процес на лица, обвинени в престъпление. Като цяло, когато става дума за права на защита, стандартите на ЕС и ЕКПЧ се припокриват и трябва да се тълкуват в хармония един с друг. Въпреки това, в някои области, включително достъп до адвокат, правото⁶ на информация за правата⁷ или достъп до материалите по делото, Правото⁸ на ЕС има по-висок стандарт от този, изискван от Европейския съд по правата на човека (**ЕСПЧ**). Неприлагането на правото на ЕС може също да бъде отнесено пред надзорните механизми на ЕС – Съда на Европейския съюз (**Съдът на ЕС**) на съдебно ниво и Европейската комисия на административно ниво – принуждавайки държавите членки да се съобразят.

Въпреки тези предимства законодателството на ЕС продължава да се използва недостатъчно във вътрешни съдебни спорове, дори когато националното законодателство или практика са в явно нарушение на директивите за процесуалните права или Хартата.

Адвокатите на защитата имат огромен потенциал да стимулират използването на правото на ЕС за оспорване на нарушения на основните права в наказателни дела. Те действат на първа линия в съдебната система, като решават кои правни аргументи да представят и по-специално дали да се позовават на основните права, защитени от правото на ЕС. Те имат потенциала да се справят със съществуващите нарушения на основните права и да защитават срещу нови заплахи за правата на справедлив съдебен процес, когато националното законодателство не отговаря на минималните стандарти съгласно правото на ЕС. Чрез процедурата за преюдициално запитване адвокатите могат също така да насърчат съдилищата да изяснят ключови въпроси, свързани с тълкуването в самото право на ЕС, включително понятието за ефективно средство за защита при нарушения на правата по директивата, обхвата на правото на достъп до преписка в досъдебното производство или кои са „важните документи“ в досъдебното производство за задържане. През последните години адвокатите все повече демонстрират, че работата им играе ключова роля за преодоляване на пропуските в защитата на основните права съгласно правото на ЕС. Тяхната роля послужи за инструмент при производствата, довели до важни решения относно защитата на правото на справедлив

съдебни решения и решения за пробация с оглед на надзора върху пробационните мерки и алтернативните санкции; [Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета](#) от 27 ноември 2008 г. за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз.

⁵[Резолюция 2009/С 295/01 на Съвета](#) относно пътна карта за укрепване на процесуалните права на заподозрени или обвиняеми лица в наказателното производство от 30 ноември 2009 г., съображения 2 и 8.

⁶Член 3 от [Директива 2013/48/ЕС](#) относно правото на достъп до адвокат.

⁷Член 4 от [Директива 2012/13/ЕС](#) относно правото на информация.

⁸Член 7, параграф 2 от [Директива 2012/13/ЕС](#) относно правото на информация.

процес⁹ и изясняването на важни понятия, като например „издаващ съдебен орган“¹⁰ в производствата по Европейска заповед за арест (EAW) или „съществени документи“ в производството за предварително задържане.¹¹ Адвокатите на защитата също са алармирали националните съдилища за други ситуации, които могат да доведат до нарушаване на забраната за нечовешко и унижително отношение, като например сериозно психическо състояние на издирваното лице, водещо до висящо искане за преюдициално запитване пред Съда на ЕС.¹²

По този начин адвокатите имат потенциала пряко да допринесат за повишаване на стандартите на съществуващото законодателство на ЕС в полза на правата на защита в цяла Европа.

1.1. Относно този стратегически съдебен пакет

Този документ има за цел да даде практически съвети, главно на специалисти по защита, за това как да използват правото на ЕС в наказателното производство. Произвежда се като част от проекта **„Съдебни спорове за напредване на правата на защита в Европа“ на справедливите процеси („Проект на ЕС за съдебни спорове“)**, който има за цел да надгради работата на Консултативния панел за правни експерти (LEAP) в областта на наказателното право на ЕС, за укрепване на знанията и способността на практикуващите защита да участват ефективно в съдебни спорове на национално и европейско ниво и за подобряване на достъпа до правосъдие и прилагането на правата съгласно правото на ЕС.

Този документ има за цел да предостави кратък и достъпен преглед на основните принципи на правото на ЕС и Хартата и тяхното прилагане в национални производства (Глава 2). Той също така ще предостави насоки относно основните стъпки на процедурата за преюдициално запитване пред Съда на ЕС и как да се аргументира такова запитване във вътрешни дела (Глава 3). И накрая, той включва няколко практически примера (шаблонни аргументи) за това как да се включи правото на ЕС в заявленията за защита в наказателното производство във връзка с ключовите права на защита (Глава 4). Образците се основават на ключови проблеми, пред които са изправени адвокатите на защитата в много държави членки – достъп до материалите по делото в производството по предварително задържане, достъп и качество на устния и писмен превод и достъп до адвокат преди полицейски разпит.

Използвайте този документ заедно с други материали на справедливите процеси относно конкретни правни инструменти на ЕС, по-специално:

- [Набор от инструменти относно Директивата за правото на устен и писмен превод;](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за правото на информация;](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за правна помощ;](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за презумпцията за невинност;](#)
- [Набор от инструменти относно Хартата на основните права на Европейския съюз;](#)
- Онлайн [правното обучение на предварителното задържане.](#)
- [инструменти за преюдициални запитвания на Съда на ЕС](#)на справедливите процеси;

⁹Вж. напр. СЕС, [дело C-2016/18 PPU, LM](#), 25.07.2018 г.

¹⁰Вж. напр. СЕС, [съединени дела C-566/19 PPU и 626/19 PPU, JR и YC](#), 12.12.2019 г.; СЕС, дело C-625/19 PPU, XD, 12.12.2019 г.; СЕС, [дело C-627/19 PPU, ZB](#), 12.12.2019 г.

¹¹СЕС, [дело C-242/22 PPU, TL](#), 01.08.2022 г.

¹²СЕС, [дело C-699/21, E.D.L.](#)

2. Използване на правото на ЕС в национални стратегически съдебни спорове

2.1. Въведение

Правото на ЕС може да играе изключително важна роля в националните производства при защитата на основните права на заподозрените и обвиняемите лица на всички етапи от наказателното производство. Прилагането на правото на ЕС обаче може да изглежда сложно на пръв поглед поради разликите в използваните законодателни инструменти и начина, по който те се прилагат по отношение на националното право. Например някои правни инструменти на ЕС, като договори и регламенти на ЕС, се прилагат директно, без да е необходимо транспонирането им в националното законодателство. Директивите, от друга страна, трябва да се транспонират в националното законодателство и да станат пряко приложими само когато държава членка не е направила това. За да разберем как да разчитаме на правото на ЕС пред националните съдилища, е важно първо да разберем основните принципи на тълкуване и прилагане на правото на ЕС. В следващите глави ще обясним накратко основните принципи на тълкуване и прилагане на правото на ЕС и Хартата.

2.2. Основни принципи на правото на ЕС

В следващите глави ще обясним накратко основните принципи на прилагане на правото на ЕС на национално ниво. Тези принципи са важни за разбирането на взаимодействието между националното право и правото на ЕС и за правилното позоваване и прилагане на правото на ЕС, като например директивите за процесуалните права. Основните принципи на правото на ЕС помагат да се разбере мястото на правото на ЕС в йерархията на вътрешното право, както и основните принципи за тълкуване както на националното право, прилагащо правото на ЕС, така и на самите разпоредби на директиви, регламенти и рамкови решения.

2.2.1. Предимство на правото на ЕС

Отправната точка на използването на правото на ЕС в националните съдебни спорове е да се разбере неговото място в националната правна система: Правото на ЕС стои по-високо в йерархията на законодателните актове от вътрешното право. В правото на ЕС това се нарича „принцип на предимството на правото на ЕС“ и означава, че в случай на противоречие между националното право и правото на ЕС, последното има предимство¹³ и при определени условия може да бъде пряко позовавано пред националните съдилища за предявяване на права, гарантирани от правото на ЕС, срещу държавата.¹⁴

Предимството на правото на ЕС се прилага за цялото национално законодателство, независимо дали е прието преди или след въпросния акт на ЕС. Принципът на предимството на правото на ЕС има за цел да гарантира, че гражданите на ЕС са еднакво защитени от правото на ЕС на всички територии на ЕС.

---

¹³ СЕС, [дело 6-64, Costa срещу E.N.E.L.](#), 15.07.1964 г.

¹⁴ СЕС, [дело C-236/92, Difesa](#), 23.02.1994 г., ал. 8 – 10.

2.2.2. Пряко действие на правото на ЕС

Правото на ЕС работи чрез система за „децентрализирано“ правоприлагане, където националният съд е основната институция, натоварена да гарантира, че то се спазва. Тази система е била *начин на действие* на правото на ЕС още от основополагащото решение при *Van Gend en Loos*,¹⁵ при което Съдът на Европейската общност (сега Съдът на ЕС) установява принципа на „пряко действие“. Идеята е, че когато правен инструмент на ЕС предоставя права на лица и изисква от държавите членки да гарантират тези права, най-добрият начин за гарантиране на спазването е да се даде възможност на лицето да се позове директно на правото. Този принцип първоначално беше признат за първично право (Договорите), когато въпросното право и съответното задължение бяха „точни, ясни и безусловни“ и „не изискват допълнителни мерки“ от държавите членки или ЕС. След това той беше разширен до регламенти и впоследствие до директиви.

2.2.3. Пряко действие на директивите

Въпреки че директивите обикновено се изготвят на подробен и точен език, те са адресирани до държавите членки и определят редица „цели“, които те трябва да изпълнят. Това означава, че като цяло директивите трябва да се транспонират в националното законодателство и те действат индиректно чрез националното законодателство. Държавите членки също имат известна свобода на преценка да избират как най-добре да приложат дадена директива в националната си система, включително избора на законодателен акт или, когато е необходимо, най-добрите практически договорености. След като дадена директива бъде приета от ЕС, на държавите членки обикновено се дава определен период от време, за да я транспонират в националното законодателство, като срокът е посочен в самата директива.

Някои разпоредби на директиви обаче могат да имат пряко действие, когато държавите членки не са успели да въведат директивата навреме или са я изпълнили или приложили неправилно. Това първоначално беше установено от Съда на ЕС в случаите *Van Duyn*¹⁶ и *Ratti u po-naskoro в Difesa*:¹⁷

“(...)[„(...) [К]огато разпоредбите на дадена директива изглеждат (...) безусловни и достатъчно точни, на тези разпоредби може да се позове физическо лице срещу държавата (...) Разпоредба [в правото на ЕС] е безусловна, когато не подлежи, при нейното прилагане или въздействие, на предприемане на каквито и да било мерки от институциите на [ЕС] или от държавите членки (...) Освен това дадена разпоредба е достатъчно точна, за да може физическо лице да се позове на нея и тя да се приложи от съда, когато задължението, което тя налага, е определено недвусмислено (...).“¹⁸

Съответно разпоредба на директива има пряко действие и може да се използва в националните съдилища, ако:

¹⁵ СЕС, [дело 26/62 NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos срещу Нидерландската администрация за вътрешни приходи](#), 05.02.1963 г.

¹⁶ СЕС, [дело 41/74 Van Duyn](#), 04.12. 1974.

¹⁷ СЕС, [дело 148/78 Ratti](#), 05.04.1979 г.

¹⁸ СЕС, [дело C-236/92, Difesa](#), 23.02.1994 г., ал. 8 – 10.

- крайният срок за транспониране на директивата е изтекъл;
- директивата не е приложена или е приложена неправилно, или националните мерки за прилагане на директивата не се прилагат правилно;¹⁹
- използва се срещу държава;
- дава права на физическо лице; и
- тя е безусловна и достатъчно точна, т.е. не изисква допълнителни мерки за прилагане от страна на ЕС или държавата членка, и е изложена недвусмислено.

„Безусловна и достатъчно точна“ не означава, че разпоредбата за нейното пряко действие няма да се нуждае от тълкуване или че не може да включва никакви условия или ограничения. Дори ако може да се твърди, че дадена разпоредба не е „безусловна и достатъчно точна“, тъй като е изготвена в общи линии и може да изисква известно тълкуване, на нея може да се разчита пряко в националните съдилища. Съдът на ЕС изясни някои от тези случаи:

- Фактът, че определена разпоредба се нуждае от тълкуване, не ѝ пречи да има пряко действие: нейното значение и точен обхват могат да се изяснят от националните съдилища или Съда на ЕС.²⁰
- Фактът, че дадена разпоредба позволява изключения или дерогации от дадено задължение при конкретни обстоятелства, не прави задължението обусловено.²¹
- Разпоредба, която „ограничава дискреционната власт“²² на държавата членка или налага задължение на държавите членки да „следват определен курс на поведение“²³ може също да се използва в националните съдилища. Физическо лице може да се позове на такава разпоредба, за да твърди, че националните органи, при избора на методите за изпълнение, са прекрачили границите на своето право на преценка.²⁴

Според нас е възможно да се твърди, че разпоредбите на директивите относно процесуалните права са предимно достатъчно ясни и точни, за да произведат пряк ефект. Те предоставят специфични права на заподозрени и обвиняеми лица в наказателни производства. Например Член 3(2)(а) от Директива 2013/48/ЕС относно правото на достъп до адвокат гарантира на заподозряното или обвиняемото лице достъп до адвокат, преди да бъде разпитано от полицията или от друг правоприлагащ или съдебен орган. По подобен начин Член 4(1) от Директива 2012/13/ЕС относно правото на информация дава на заподозрените и обвиняемите лица, които са били арестувани или задържани, правото да получат незабавно писмена Декларация за правата. Тези права са ясно предоставени на отделно лице и могат да се използват срещу държава в случай на неизпълнение в националното законодателство и практика. Дори ако в някои случаи някои термини, използвани в Директивата за процесуалните права като „основни документи“²⁵ в досъдебното производство, може да изискват известно тълкуване, правото на достъп до материалите по делото с цел ефективно оспорване на законността на ареста и задържането е определено достатъчно ясно и точно, за да се позовават на него директно в съдебния си спор пред националните съдилища.

¹⁹СЕС, [дело C-62/00 Marks & Spencer plc срещу комисари по митниците и акцизите](#), 11.07.2002 г., ал. 27.

²⁰СЕС, [дело 41/74 Van Duyn](#), 04.12.1974 г., ал. 14.

²¹В същия източник, ал. 7.

²²В същия източник, ал. 13.

²³СЕС, [дело 51/76 Verbond van Nederlandse Ondernemingen](#), 01.02.1977 г., ал. 23.

²⁴В същия източник, ал. 24.

²⁵Член 7, параграф 1 от [Директива 2012/13/ЕС](#) относно правото на информация.

2.2.4. Задължение за съобразно тълкуване

Независимо дали дадена разпоредба има пряко действие, националните съдилища трябва да тълкуват националното право, доколкото е възможно, в светлината на формулировката и целта на дадена директива, за да гарантират нейната пълна ефективност. Съдът на ЕС изясни задължението, както следва:

„Принципът, че националното право трябва да се тълкува в съответствие с правото на ЕС, изисква от националните съдилища да правят всичко, което е в рамките на тяхната юрисдикция, като вземат предвид цялата съвкупност от националното право и прилагат тълкувателните методи, признати от вътрешното право, с оглед гарантиране, че въпросната директива е напълно ефективна и постига резултат, съответстващ на целта, преследвана от нея.“²⁶

В някои случаи преамбюлт на директива може да се използва като тълкувателен източник. Декларативните части на директивите нямат правно обвързваща сила и сами по себе си не съдържат никакви изпълними права или задължения и не могат да променят съдържанието на съществените разпоредби.²⁷ Въпреки това те обясняват предисторията и целите на всяка директива. Следователно те са важни за разбирането на директивата и могат да се използват като източник за тълкуване.

2.3. Основни принципи на прилагане на Хартата

Хартата на основните права на Европейския съюз е основният инструмент на ЕС за правата на човека. Тя съдържа широк каталог от човешки права, включително основни права като правото на живот, правото на свобода, забраната на изтезанията, нечовешкото или унижително отношение и правото на справедлив процес. Тя обхваща и социални и икономически права, като право на труд, право на социално осигуряване и социално подпомагане, свобода на стопанска дейност и други. В контекста на ЕС тя включва и специфичната свобода на гражданите на ЕС да се движат и пребивават свободно навсякъде на територията на държавите членки.

Тъй като правото на ЕС се изпълнява и прилага най-вече на национално ниво, Хартата играе съществена роля при тълкуването и прилагането на правото на ЕС на национално ниво. Поради това е важно да се позовавате на нея в национални съдебни спорове относно правата на заподозрени и обвиняеми лица. Следващите раздели ще разгледат предисторията и принципите на прилагане на Хартата, както и нейната връзка с националните основни права и ЕКПЧ. За по-подробна информация относно ключови Членове от Хартата, които е вероятно да бъдат полезни при вътрешни съдебни спорове относно права на защита, вижте набора от [инструменти на Хартата на основните права на Европейския съюз](#).

---

²⁶ СЕС, [дело C-69/10 Samba Diouf](#), 28.07.2011 г., ал. 60.

²⁷ Съдът на ЕС постанови, че преамбюлт на акт на ЕС няма обвързваща правна сила и не може да се използва валидно като основание за дерогация от действителните разпоредби на въпросния акт или за тълкуване на тези разпоредби по начин, който е в явно противоречие с тяхната формулировка. СЕС, [дело C-134/08 Hauptzollamt Bremen срещу J.E. Tyson Parketthandel GmbH hanse i.](#), 02.04.2009 г., ал. 16.

2.3.1. Предистория

Първоначалните договори на Европейските общности не включват разпоредби за правата на човека, тъй като основните цели на Европейските общности първоначално са били чисто икономически. Въпреки това, тъй като Европейските общности все повече разширяват своята дейност, необходимостта от защита на правата на човека постепенно изплува. В края на 60-те години на миналия век Съдът на ЕС призна, че „общите принципи на правото на Европейските общности“, които се основават на общи конституционни традиции на държавите членки, включват и основни права. ЕС обаче нямаше писмен каталог на основните права, включени в неговото законодателство.

През 1996 г., когато Европейският съд (сега Съдът на ЕС) обяви, че Европейската комисия няма компетентност съгласно Договорите да се присъедини към ЕКПЧ,²⁸ ЕС започна работа по своя собствена декларация за правата. Хартата на основните права на Европейския съюз беше провъзгласена от европейските институции през декември 2000 г., но остана необвързващ инструмент. Почти десет години по-късно Договорът от Лисабон²⁹ даде на Хартата същата правна стойност като Договорите на ЕС, като по този начин я постави сред основните източници на правото на ЕС.

2.3.2. Обща цел на Хартата

Преамбюлът на Хартата изразява основната обосновка за въвеждане на правата на човека³⁰ в правната рамка на ЕС:

„Осъзнавайки своето духовно и морално наследство, Съюзът се основава на неделимите, универсални ценности на човешкото достойнство, свобода, равенство и солидарност; той се основава на принципите на демокрацията и върховенството на закона.“

Основните права са една от споделените ценности, на които се основава ЕС и които стоят в основата на взаимното доверие между държавите членки. Хартата, като модерен и сравнително нов инструмент за правата на човека в историята на ЕС, обединява основните права, както се намират в конституционните традиции и международните задължения, общи за всички държави членки, и ги изразява по съвременен начин. Така Хартата определя основните права на всеки, живеещ в ЕС, включително граждански и политически права, както и икономически, социални и културни права, както и специфичните права на гражданите на ЕС.

Хартата е адресирана до институциите, органите, службите и агенциите на ЕС, както и до националните органи, когато те прилагат правото на ЕС. Въпреки че е важно самото законодателство на ЕС да отговаря на стандартите на Хартата, тя се налага и прилага предимно на национално ниво. Следователно Хартата е от особено значение за националните участници. В много области държавите членки се ползват с известна свобода на преценка, когато

---

²⁸ [Становище 2/94](#) относно присъединяването на Общността към ЕКПЧ, 28 март 1996 г.

²⁹ [Договор от Лисабон](#) за изменение на Договора за Европейския съюз и на Договора за създаване на Европейската общност, подписан в Лисабон на 13 декември 2007 г., ОВ С 306, 17.12.2007 г., стр. 1–271, член 6.

³⁰ В целия този инструментариум ние използваме термините „основни права“ и „права на човека“ взаимозаменяемо, т.е. когато е уместно в контекста, терминът „права на човека“ може да се отнася до основните права, определени в Хартата за правната система на ЕС.

транспонират и прилагат правото на ЕС. В тези случаи обаче Хартата предоставя допълнителни насоки за това как те трябва да използват това пространство за маневриране по начин, който е съвместим с основните права.³¹ По този начин тълкуването и прилагането на националното законодателство, което транспонира законодателството на ЕС, трябва да се ръководи от стандартите за основните права, както се съдържат в Хартата.

Директивите относно процесуалните права, Препоръката относно правата на уязвимите заподозрени и обвиняеми лица³² трансграничните инструменти следователно също³³ трябва да се прилагат и тълкуват в съответствие с Хартата.

2.3.3. Принцип на предимството и Хартата

Както беше обяснено по-горе, правото на ЕС стои по-високо в йерархията на законодателните актове от вътрешното право. Принципът на предимството на правото на ЕС означава, че в случай на противоречие между правото на ЕС и националното право, правото на ЕС има предимство и трябва да се прилага от националните съдилища над националното право.

Що се отнася конкретно до Хартата, Член 6 от Договора за Европейския съюз („ДЕС“) заявява, че ЕС *„признава правата, свободите и принципите, изложени в Хартата на основните права на Европейския съюз... която има същата правна стойност като Договорите“*. Това твърдение обикновено се разглежда като потвърждение, че Хартата има статут на първично право на ЕС, което означава, че налага задължения с приоритет над националното законодателство.

Хартата се прилага за държавите членки, когато те прилагат правото на ЕС, и се ползва с предимство по същия начин, както другите разпоредби на договора. Това прави Хартата важен и мощен инструмент за привеждане на националното законодателство в съответствие със стандартите за правата на човека. Принципът на предимството в този случай по същество означава, че националното право, прилагащо правото на ЕС, не може да се прилага в даден случай, ако не е в пълно съответствие с Хартата.³⁴

---

³¹Агенция на Европейския съюз за основните права и Съвет на Европа, [„Наръчник по европейско право в областта на достъпа до правосъдие“](#), януари 2016 г., стр. 11.

³²[Препоръка на Комисията от 27 ноември 2013 г. относно процесуалните гаранции за уязвими лица, заподозрени или обвинени в наказателно производство.](#)

³³[Рамково решение 2002/584/ПВР](#) на Съвета от 13 юни 2002 г. относно европейската заповед за арест и процедурите за предаване между държавите членки; [Рамково решение 2009/829/ПВР на Съвета](#) от 23 октомври 2009 г. за прилагане между държавите членки на Европейския съюз на принципа за взаимно признаване към актове за налагане на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане; [Директива 2014/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета](#) от 3 април 2014 г. относно Европейска заповед за разследване по наказателноправни въпроси; [Рамково решение 2008/947/ПВР на Съвета](#) от 27 ноември 2008 г. за прилагане на принципа на взаимното признаване към съдебни решения и решения за пробация с оглед на надзора върху пробационните мерки и алтернативните санкции; [Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета](#) от 27 ноември 2008 г. за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз.

³⁴Агенция на ЕС за основните права [„Десет години по-късно: отключване на пълния потенциал на Хартата“](#), 2020 г., стр. 6.

2.3.4. Директна приложимост на Хартата

Директната приложимост на правото на ЕС означава, че дадена разпоредба на правото на ЕС става пряко част от националните правни системи на държавите членки и като такава не изисква национални мерки за прилагане. Като цяло първичното право на ЕС – Договорите – както и някои категории вторично право на ЕС, по-специално регламентите, са пряко приложими. Те могат да бъдат пряко позовавани пред националните съдилища от страни в производството, включително физически лица.

По отношение на Хартата, Член 6(1) ДЕС постановява, че правата, свободите и принципите, изложени в Хартата, имат същата правна стойност като Договорите. Това твърдение обикновено се разбира като потвърждение, че Хартата има статут на първичен закон в правния ред на ЕС. Следователно разпоредбите на Хартата са пряко приложими в държавите членки, стига да са точни, ясни и безусловни, т.е. да имат „пряко действие“.

2.3.5. Пряко действие на Хартата

Както беше обяснено по-горе, законодателството на ЕС работи чрез система на „децентрализирано“ правоприлагане, където националният съд е основният двигател на съответствието. Прякото действие е основен принцип на правото на ЕС, който гарантира ефикасността на правото на ЕС, като дава възможност на лицата да се позовават пряко на правото на ЕС в националния съд, където правото на ЕС дава права на лица, които не са транспонирани (приложени) своевременно или правилно.

Една разпоредба има пряко действие, когато е достатъчно „точна, ясна и безусловна“ и „не изисква допълнителни мерки“ от страна на държавите членки или институциите на ЕС. Този принцип беше признат за първи път от Съда на ЕС за разпоредбите на Договорите. Съдът на ЕС постановява:

*„В съответствие с постоянната съдебна практика разпоредбите на първичното право, които налагат точни и безусловни задължения, които не изискват за тяхното прилагане никакви допълнителни действия от страна на ЕС или национални органи, създават преки права по отношение на засегнатите лица“.*³⁵

Приложено към Хартата, може да се разчита на достатъчно точна и ясна разпоредба на Хартата, при условие че:

- трябва да се позовава на държавен орган (а не на друго частно лице) или институция на ЕС;
- трябва да дава права на индивида; и
- цитираните разпоредби са безусловни и достатъчно точни (правото е определено недвусмислено и не изисква допълнителни мерки за прилагане от страна на ЕС или държавата членка).

Някои права в Хартата изискват прилагане на мерки, за да се приложи пълното им действие.

---

³⁵СЕС, дело C-537/16, [Garlsson Real Estate SA u Ծրշսս срешу Commissione Nazionale per le Società e la Borsa \(Consob\)](#), 20.03.2018 г., ал. 65.

Например Член 47 относно правото на ефективна защита и на справедлив съдебен процес изисква по своето естество държавите да създадат независими съдилища и да приемат процедурни правила, за да гарантират ефективното упражняване на тези права. Въпреки това Съдът на ЕС постанови, че на него може да се разчита пряко при спорове, попадащи в обхвата на правото на ЕС. Съдът на ЕС се произнесе при *Egenberger*:

„Член 47 от Хартата относно правото на ефективна съдебна защита е достатъчен сам по себе си и не е необходимо да бъде конкретизиран от разпоредбите на правото на ЕС или националното право, за да предостави на лицата право, на което те могат да се позовават като такова.“³⁶

По този начин на правата от Хартата може да се разчита директно в съдебни спорове пред националните съдилища дори когато те изискват някакво положително действие от страна на държавите-членки за прилагане на определени аспекти на правото. Когато случаят включва законодателство на ЕС или национално законодателство или практика за прилагане на законодателството на ЕС, можете да разчитате на Хартата за тяхното тълкуване.

2.3.6. Задължение за съобразно тълкуване и Хартата

Независимо от това дали дадена разпоредба на Хартата има пряко действие, националните съдилища трябва да тълкуват националното законодателство, прилагащо правото на ЕС, в светлината на Хартата. С други думи, националните съдилища са задължени да гарантират, че националното законодателство се тълкува и прилага, доколкото е възможно, в съответствие с Хартата.

Във връзка с рамковите решения и задължението за съобразено тълкуване Съдът на ЕС прие при *Pupino*:

„В светлината на всички гореизложени съображения Съдът заключава, че принципът на потвърждаване на тълкуването е обвързващ по отношение на рамковите решения, приети в контекста на Дял VI от Договора за Европейския съюз. Когато прилага националното право, националният съд, който е призван да го тълкува, трябва да го направи, доколкото е възможно в светлината на формулировката и целта на рамковото решение, за да постигне резултата, който то преследва, и по този начин да спазва Член 34(2)(b) ЕС.“³⁷

Принципът на съответствието на тълкуването по-късно беше разширен, за да включи съответствие с Хартата:

„Трябва също да се има предвид, че в съответствие с общия принцип на тълкуване мярка на ЕС трябва да се тълкува, доколкото е възможно, по начин, който не засяга нейната валидност, и в съответствие с

---

³⁶СЕС, дело C-414/16 [Egenberger](#), 17.04.2018 г., ал. 78.

³⁷СЕС, дело C-105/03, [Maria Pupino](#), 16.06.2005 г., ал. 43.

*първичното право като цяло и в частност с разпоредбите на Хартата.*³⁸

Следователно националното право, прилагащо правото на ЕС, трябва да се тълкува не само в съответствие с вторичното право на ЕС, но и в съответствие с Хартата.

2.3.7. Кога се прилага Хартата?

Хартата е адресирана предимно до институциите на ЕС и националните институции. В Член 51(1) от Хартата се посочва, че тя се прилага за институциите, органите и агенциите на ЕС и за държавите членки, в които те прилагат правото на ЕС. Понятието „при прилагане на правото на ЕС“ е доста широко и невинаги се разбира добре.³⁹ Според Съда на ЕС:

*„Съдът последователно е приемал, че основните права, гарантирани в правния ред на Европейския съюз, са приложими във всички ситуации, уредени от правото на ЕС, и че приложимостта на правото на ЕС предполага приложимост на основните права, гарантирани от Хартата.*⁴⁰

Съгласно съдебната практика на Съда на ЕС държавите членки са обвързани от изискването да зачитат основните права, когато действат в обхвата на правото на ЕС.⁴¹ Следователно понятието „при прилагане на правото на ЕС“ обхваща цялото изпълнение и прилагане на правото на ЕС:

*„Тъй като основните права, гарантирани от Хартата, трябва (...) да се спазват, когато националното законодателство попада в обхвата на правото на Европейския съюз, не могат да съществуват ситуации, които са обхванати по този начин от правото на Европейския съюз, без тези основни права да са приложими. Приложимостта на правото на Европейския съюз предполага приложимост на основните права, гарантирани от Хартата.*⁴²

Следващата стъпка е да се установи дали даден предмет попада в обхвата на правото на ЕС. За да се приложи Хартата, трябва да има поне връзка със законодателството на ЕС.⁴³ Не всяка връзка със законодателството на ЕС обаче е достатъчна, за да задейства прилагането на основните права на ЕС. Връзката трябва да е достатъчно конкретна, за да квалифицира прилагането на националното законодателство като прилагащо правото на ЕС:

„В съответствие с постоянната съдебна практика на Съда, за да се определи дали дадена национална мярка включва прилагането на

³⁸СЕС, дело C-358/16, [UBS Europe SE и Alain Hondequin и други срещу DV и други](#), 13.09.2018 г., ал. 51.

³⁹Агенция на Европейския съюз за основните права и Съвет на Европа, [„Наръчник по европейско право в областта на достъпа до правосъдие“](#), 22 юни 2016 г., стр. 11.

⁴⁰СЕС, дело C-358/16, [UBS Europe SE и Alain Hondequin и други срещу DV и други](#), 13.09.2018 г., ал. 51.

⁴¹[Разяснения относно Хартата на основните права](#), ОВ С 303, 14 декември 2007 г., Разяснение по член 51.

⁴²СЕС, дело C-617/10, [Aklagaren срещу Hans Akerberg Fransson](#), 26.02.2013 г., ал. 21.

⁴³Агенция на Европейския съюз за основните права, [„Прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз при законотворчеството и разработването на политики на национално равнище“](#), 23 октомври 2018 г., стр. 39.

*правото на ЕС за целите на Член 51(1) от Хартата, е необходимо да се определи, inter alia, дали това национално законодателство има за цел да приложи разпоредба на правото на ЕС; естеството на спорното законодателство и дали то преследва цели, различни от обхванатите от правото на ЕС, дори ако може косвено да засегне правото на ЕС; както и дали има специфични правила на правото на ЕС по въпроса или правила, които могат да го засегнат.*⁴⁴

Следователно Хартата се прилага, когато държавите членки действат като „агенти“ на ЕС. Агенцията на ЕС за основните права („**FRA**“) е изброила видовете ситуации, в които се прилага Хартата:

- Държавите членки транспонират правото на ЕС в националното законодателство;
- Държавите членки приемат национални мерки въз основа на правомощията, предоставени им от правото на ЕС (дискреционни правомощия);
- Когато националните актове включват средства за правна защита, санкциониране или изпълнение, които са свързани с правото на ЕС;
- Когато националните актове включват правни понятия, които са споменати в правото на ЕС; или
- Когато националните актове попадат точно в обхвата на правото на ЕС и няма мярка за прилагане, например когато държава не е успяла да приложи правото на ЕС.⁴⁵

2.3.8. Права срещу принципи на Хартата

Хартата има два вида обвързващи разпоредби, наричани „права“ и „принципи“ на Хартата. Те са посочени в Член 52 от Хартата, който определя обхвата и тълкуването на „правата“ и „принципите“.

Правата могат да се позовават директно от физически лица пред националните съдилища и те трябва да се гарантират от държавите членки. Права на Хартата са например правото на справедлив съдебен процес, правото на личен и семеен живот, правото на свобода и сигурност, правото на живот, правото на защита и др.

Принципите обаче действат индиректно и трябва да се спазват от държавите членки, когато приемат национални правила за прилагане на правото на ЕС.⁴⁶ Принципите на Хартата са най-подходящи в контекста на прегледа и тълкуването на тези актове. Например принципите на Хартата включват принципа на пропорционалност, принципа на равенството и принципа на интеграция на хората с увреждания. Тези принципи, например принципът на пропорционалност, са ключови за анализа на всякакви ограничения на основните права, следователно принципите на Хартата могат да бъдат ключови във вашите заявления относно тълкуването на правото на ЕС пред националните съдилища.

---

⁴⁴СЕС, дело 198/13, [Hernández срещу Испания](#), 10.07.2014 г., ал. 37.

⁴⁵В същия източник, стр. 40

⁴⁶Член 52(5) от Хартата.

2.4. Взаимодействие между правото на ЕС, ЕКПЧ и националните основни права

Държавите членки на ЕС са обвързани едновременно с множество инструменти за правата на човека. От една страна има Хартата и подробни разпоредби за правата на защита съгласно Директивите за процесуалните права. От друга страна държавите членки също са обвързани от ЕКПЧ и националните конституции, които често съдържат подробни каталози на правата на човека. Много от основните права, пряко засегнати от наказателното производство, като например правото на справедлив процес, правото на свобода и сигурност, правото на ефективна правна защита, принципа на *nullum crimen, nulla poena sine lege*, правото на личен живот и други права се припокриват в тези инструменти и изглежда могат да доведат до различни резултати, ако се позовават на тях пред националните съдилища. Поради това е важно да се разбере връзката между Хартата, ЕКПЧ и основните права съгласно националното законодателство.

2.4.1. Хартата и ЕКПЧ

По принцип Хартата и ЕКПЧ са предназначени да се допълват взаимно и съответните права съгласно тези два инструмента следва да имат едно и също значение и обхват.⁴⁷ Това означава, че същите права съгласно Хартата като цяло трябва да имат същия обхват и значение като съответните права съгласно ЕКПЧ. Въпреки че ЕС не се присъедини към ЕКПЧ, основните права, признати от ЕКПЧ, играят значителна роля в правния ред на ЕС и Съдът на ЕС често се позовава на съдебната практика на ЕСПЧ. Член 52(3) от Хартата гласи, че *„доколкото тази Хартата съдържа права, които съответстват на правата, гарантирани от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, значението и обхватът на тези права са същите като тези, определени от споменатата Конвенция. Тази разпоредба не възпрепятства правото на Съюза да предоставя по-широка защита .“*

Разясненията, свързани с Хартата, гласят, че:

„Параграф 3 [от Член 52] има за цел да осигури необходимата съгласуваност между Хартата и ЕКПЧ чрез установяване на правилото, че доколкото правата в настоящата Хартата също съответстват на права, гарантирани от ЕКПЧ, значението и обхватът на тези права, включително разрешените ограничения, са същите като тези, определени от ЕКПЧ. (...) Позицията на ЕКПЧ обхваща както Конвенцията, така и Протоколите към нея. Значението и обхватът на гарантираните права се определят не само от текста на тези инструменти, но и от съдебната практика на Европейския съд по правата на човека и на Съда на Европейския съюз.“⁴⁸

Въпреки това, както е посочено в последното изречение на Член 52(3) от Хартата, това не пречи правото на ЕС да предоставя по-широка защита от ЕКПЧ, която установява само минималната основа за тълкуване на правата по Хартата. В някои отношения Хартата наистина предоставя по-широка защита на основните права. Например Член 48 от Хартата издига правото на защита до отделно основно право, докато определени права на защита се третират

⁴⁷Член 52, параграф 3 от Хартата.

⁴⁸[Разяснения относно Хартата на основните права](#), ОВ С 303, 14 декември 2007 г., Разяснение по член 52.

като „аспекти“ или „основни характеристики“ на правото на справедлив съдебен процес съгласно ЕКПЧ.⁴⁹ Това е ключова разлика в тълкуването на разпоредбите на Директивите за процесуалните права. Следователно, въпреки че Хартата и ЕКПЧ предвиждат едни и същи права и като цяло трябва да се тълкуват хармонично, може да се твърди, че Хартата предоставя по-висок стандарт на защита на определени основни права.

2.4.2. Хартата и основните права съгласно националното законодателство

Освен това Хартата не е предназначена да противоречи на основните права и конституционните традиции, определени в националното законодателство. Член 52(4) от Хартата уточнява:

„Доколкото Хартата признава основните права, произтичащи от конституционните традиции, общи за държавите членки, тези права се тълкуват в съответствие с тези традиции.“

Това означава, че като цяло, когато става въпрос за национални наказателни производства, националните органи и съдилища остават свободни да прилагат по-високи национални стандарти от установените в Хартата, при условие че спазват разпоредбите на Хартата като минимално ниво на защита. Разясненията, свързани с Член 52 от Хартата, постановяват, че:

*“(...) „(...) Правилото за тълкуване, съдържащо се в параграф 4 [на Член 52], се основава на формулировката на Член 6(3) от Договора за Европейския съюз и надлежно отчита подхода към общите конституционни традиции, следван от Съда (напр. решение от 13 декември 1979 г., Дело 44/79 *Hauer* (1979) ECR 3727; решение от 18 май 1982 г., Дело 155/79, *AM&S* (1982) ECR 1575). Съгласно това правило, вместо да следва твърд подход на „най-малък общ знаменател“, съответните права на Хартата следва да се тълкуват по начин, предлагащ висок стандарт на защита, който е адекватен за правото на Съюза и в хармония с общите конституционни традиции.“⁵⁰*

Ситуацията е различна по отношение на трансграничното сътрудничество. При делото *Melloni* Съдът на ЕС установи, че свободата да се прилага по-висок стандарт на защита се прилага само доколкото разликата в стандартите не компрометира предимството, единството и ефективността на правото на ЕС.⁵¹ С други думи, когато прилагането на по-високи стандарти може да попречи на гладкото функциониране на трансграничното сътрудничество, държавите членки трябва да се въздържат от налагане на собствените си национални стандарти. Това затруднява защитата на основните права, особено в производството по ЕАВ, тъй като това решение ограничава нивото на защита, което държавите членки могат свободно да осигурят на лица под тяхна юрисдикция. В допълнение към създаването на потенциални противоречия между националните конституции и законодателството на ЕС, този подход също е донякъде несъвместим с позицията, приета в по-късните инструменти за трансгранично сътрудничество. Например Европейската заповед за разследване (**ЕЗР**), която беше приета след Договора от Лисабон и включването на Хартата в първичното право на ЕС, позволява на изпълняващата

⁴⁹ЕСПЧ, [Pishchalnikov срещу Русия](#), №7025/04, 24.09.2009 г., ал. 64; ЕАЧП, [Beuze срещу Белгия](#), №71409/10, 24.09.2009 г., ал. 150.

⁵⁰Разяснения, свързани с Хартата на основните права, ОJ C 303, 14.12.2007 г., Разяснение на Член 52.

⁵¹СЕС, [дело C-399/11, Stefano Melloni срещу Ministerio Fiscal](#), 26.02.2013 г., ал. 60.

държава членка да приложи свои собствени гаранции при избора на алтернативна процесуално-следствена мярка на тази, поискана от издаващата държава членка.⁵²

2.4.3. Позоваване на Хартата пред националните съдилища

Когато разпоредбите на Хартата имат пряко действие, т.е. те са достатъчно точни и безусловни, можете да се позовавате на тях директно пред националните съдилища, доколкото делото повдига въпрос, свързан с прилагането на правото на ЕС.

Когато националното законодателство или практика са несъвместими със законодателството на ЕС, правото на ЕС може да бъде позовавано заедно с Хартата пред националните съдилища, за да се осигури съответствие. На първо място практика, основана на национално право или тълкуване на национално право, може да бъде оспорена, ако е несъвместима с разпоредба на директива на ЕС, тълкувана в светлината на Хартата. Следователно националните мерки, както закони, така и практически, които попадат в обхвата на правото на ЕС, могат да бъдат преразгледани в светлината на Хартата.

На второ място националните съдилища са задължени да тълкуват всички мерки за прилагане (включително практика) в съответствие с Хартата. Когато националните правни разпоредби противоречат на Хартата, съдилищата трябва да прилагат вместо това съответната разпоредба на правото на ЕС⁵³ дори без да се подложи на официалния процес на отмяна на националното законодателство. Съдът на ЕС потвърди това по отношение на Член 50 от Хартата:

„Трябва да се отбележи, че Съдът вече е признал прякото действие на Член 50 от Хартата (...) в хода на оценката на съвместимостта на разпоредбите на вътрешното право с правата, гарантирани от Хартата, националният съд, който е призован, в рамките на упражняването на своята юрисдикция, да прилага разпоредбите на правото на ЕС, е длъжен да приложи изцяло тези разпоредби, като при необходимост отказва служебно да приложи всяка противоречива разпоредба на националното законодателство, дори ако е приета впоследствие, и не е необходимо съдът да иска или да изчаква предварителното отменяне на такава разпоредба със законодателни или други конституционни средства.

[В] хода на оценката на съвместимостта на разпоредбите на вътрешното право с правата, гарантирани от Хартата, националният съд, който е призован, в рамките на упражняването на своята юрисдикция, да прилага разпоредбите на правото на ЕС, е длъжен да приложи изцяло тези разпоредби, като при необходимост отказва служебно да приложи всяка противоречива разпоредба на националното законодателство, дори ако е приета впоследствие, и не е необходимо

---

⁵² [Директива 2014/41/ЕС](#) на Европейския парламент и на Съвета от 3 април 2014 г. относно Европейската заповед за разследване по наказателноправни въпроси, член 10.

⁵³ Агенция на Европейския съюз за основните права, „Прилагане на Хартата на основните права на Европейския съюз в законодателството и изготвянето на политики на национално ниво“, 2018 г., стр. 31.

съдът да иска или да изчаква предварителното отменяне на такава разпорежба със законодателни или други конституционни средства.”⁵⁴

Съдът на ЕС е стигнал до същото заключение по отношение на забраната за дискриминация в Член 21 от Хартата.⁵⁵ По този начин, когато защитата твърди, че националното законодателство или практика са несъвместими с някое от правата, съдържащи се в Директивите за процесуалните права или Хартата, националните съдилища са задължени да ангажират и надлежно да разгледат тези аргументи. В случай че се установи, че националното законодателство или практика противоречат на правото на ЕС, националните съдилища трябва да прилагат правото на ЕС, за да гарантират пълна и ефективна защита на правата на заподозрените или обвиняемите.

---

⁵⁴СЕС, дело C-537/16, [Garlsson Real Estate u др.](#), 20.03.2018 г., ал. 62 и 67; дело C-234/17, ХС и други срещу Generalprokuratur, 24 октомври 2018 г., [ECLI:EU:C: 2018:391](#), § 38.

⁵⁵СЕС, дело C-482/16, [Georg Stollwitzer срещу ÖBB Personenverkehr AG](#), 14.03.2018 г., ал. 30 и 45.

2.5. Вътрешен шаблон

Този раздел съдържа практически пример под формата на „шаблонен аргумент“, показващ как можете да включите правото на ЕС във вътрешни съдебни спорове относно правата на заподозрени и обвиняеми лица. Образецът се отнася до достъпа до преписката в досъдебния етап на наказателното производство и се основава на правото на ЕС като основа за правата на заподозрените или обвиняемите. В корпорация с местния адвокат Ася Манджукова-Стоянова свързахме общото право на ЕС със съществуващите разпоредби на националното наказателно-процесуално право и съдебната практика на националните съдилища. Чувствайте се свободни да използвате някои от аргументите или препратките, съдържащи се в този шаблон, във вашата практика пред националните органи и споделете отзивите си с нас!

Достъп до преписката по делото в досъдебната фаза

Когато клиент бъде арестуван и задържан, в допълнение към информацията за обвиненията, адвокатите ще имат нужда от достъп до преписката по делото възможно най-бързо, за да прегледат какви уличаващи доказателства има в преписката и да започнат да разработват защитна стратегия. В зависимост от нивото на достъп преписката по делото обикновено ще включва поне информация на какво се основават първоначалните обвинения, понякога също и криминалното досие на лицето. Въпреки това в България рутинно се отказва достъп до преписката по време на ключови етапи от досъдебното производство, като първия разпит на заподозрян, като се позовава на Член 219, ал. 3, т. 4 (следствието ще бъде възпрепятствано) и/или Чл. 227 (следствието се предявява след приключването му) от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК). Дерогацията по Чл. 219, ал. 3, т. 4 се прилага по правило, а не като предвидено изключение, още повече, че съдебната практика приема, че подобно процесуално нарушение – непосочване на доказателствата в подкрепа на обвинението, не е съществено, дори когато е допуснато на етапа изготвяне на Обвинителен акт (ТР № 2/2002 на ОСНК) Отказът за достъп до преписката по делото от полиция или прокурора не подлежи на съдебен контрол (Член 200 от НПК) и не се мотивира конкретно. Следователно действащият български закон не е в съответствие с Член 7(4) от Директивата за правото на информация, който изисква всяко решение за отказ на достъп до материалите по делото да се взема от съд или поне да подлежи на съдебен контрол.

Ситуации, обхванати в шаблонни пledoарии

В този раздел ние излагаме съответните стандарти на Европейския съюз и Европейската конвенция за правата на човека, на които може да се направи позоваване за прилагане в досъдебната фаза, когато се иска достъп до преписката по делото или се оспорва отказ за предоставяне на достъп до преписката по делото при две групи обстоятелства:

- Прокурорът (водещият досъдебното производство следовател) е ограничил достъпа до доказателствата в досъдебната фаза на общото основание „застрашаване на разследването“ по Член 219, ал. 3, т. 4 от НПК;
- Прокурорът (следователят по досъдебното производство) е отказал достъп до някои от доказателствата в преписката по делото въз основа на общо позоваване на „обществени интереси“ или „свобода на друго лице“ без предоставяне на по-подробни, специфични за делото причини (Член 7(4) от Директивата за правото на информация).

Практически стъпки

Преди да повдигнете аргументите, съдържащи се в този шаблон, в оплакване или жалба срещу решението за отказ на достъп до материалите по делото, направете някои практически стъпки.

Предприемете действия на досъдебния етап, ако сте там:

- настоявайте да получите достъп до преписката по делото преди разпит от полицията, прокурора или следователя, като посочите, че разчитате на Директивата;
- обяснете, че този достъп е необходим, за да можете да се подготвите за разпита или друга процесуална дейност като част от защитата. Също така е необходимо вашият клиент да изложи мнението си по съществото на обвинението при спазване на правото му на мълчание;
- уверете се, че вашето искане е записано във всички полицейски протоколи, в които се споменава Директивата. Ако достъпът не е осигурен, помислете за мълчание, докато не бъде предоставено съдържанието на файла, и се уверете, че причините за отказа на достъп са записани. Обяснете как този отказ подкопава способността ви да съветвате клиента полезно и принуждава клиента да взема решения без достатъчно познания за техните потенциални последици.
- Обяснете как този отказ пречи на вашия клиент да упражни повечето от основните си права по Член 55 от НПК, включително правото да знае основанието на обвинението си, да се запознае с преписката по делото, да представи доказателства, да участва в наказателното производство, да предявява искания, забележки и възражения. Всички тези права обосновават общите права на защита и на справедлив процес. Без достъп до преписката по делото обвиняемият няма да знае срещу какво се защитава и тези права ще бъдат лишени от цел и ефективност. Тези права се прилагат от момента, в който са заподозрени или обвиняеми, а не от момента на приключване на разследването.

Аргументи на шаблона към обжалване на отказ за предоставяне на достъп до преписката по делото в досъдебното производство

[Аргументите по-долу може да бъдат включени в заявление, в което се посочват фактическата обстановка и приложимите национални разпоредби, включително на какво се основава решението за отказ на достъп до преписката по делото.]

Член 55, ал. 1 от НПК предвижда, че обвиняемият има следните права: да бъде уведомен за престъплението, по което е привлечен като страна в производството в това си качество, **и въз основа на какви доказателства**; да даде или откаже да даде обяснения по повдигнатото му обвинение; **да проучва случая, включително информацията, получена чрез използване на специални разузнавателни средства, и да взема необходимите за него/нея справки**; да представя доказателства; **да участва в наказателно производство; да предявява искания, коментари и възражения**; да прави изявления последен; да обжалва действия, накърняващи правата и законните негови/нейни интереси, и да има защитник. Обвиняемият има право на свой защитник, който **да участва при извършване на следствени действия, както и в други процесуални действия, изискващи присъствието им**, освен ако изрично не се е отказал от това конкретно право.

Член 219, ал. 3, т. 4 предвижда още задължението на разследващия орган да **посочи доказателства, на които се основава обвинението в обвинителния акт, ако това няма да попречи на разследването**. Частта „при условие че това няма да попречи на разследването“ е условие, което подлежи на преценка във всеки отделен случай, а не общо предположение.

Член 55, ал. 1 и Член 219, ал. 3, стр. 4 от Наказателно-процесуалния кодекс се прилагат от момента на повдигане на обвинение. Член 227, ал. 1 от НПК, предвиждащ задължението на разследващия орган след приключването му да представи следствието на обвиняемия, не противоречи на това положение, тъй като целта му не е да определи момента, в който обвиняемият има право на достъп до материалите по делото, а да гарантира, че в определен момент на обвиняемия ще бъде осигурен достъп до всички материали по делото в досъдебната фаза.

Член 7(2) от Директива 2012/13 изисква от държавите членки: „да гарантират, че е предоставен достъп най-малко до всички веществени доказателства, с които разполагат компетентните органи, независимо дали са за, или срещу заподозрени или обвиняеми, на тези лица или техните адвокати, за да се гарантира справедливостта на производството и да се подготви защитата.“ Член 7(3) на свой ред пояснява, че „достъпът до материалите, посочени в параграф 2, се предоставя своевременно, за да се позволи ефективното упражняване на правата на защита и най-късно след представяне на основателността на обвинението пред решение на съд. Когато компетентните органи попаднат във владение на други веществени доказателства, достъпът до тях се предоставя своевременно, за да могат да бъдат разгледани.“ Следователно като общо правило обвиняемият и неговият адвокат имат право на достъп до веществени доказателства по време на производството, за да могат да подготвят защита, включително подготовка за разпит, очна ставка, разпит на свидетели и като цяло за реално и ефикасно упражняване на право на участие в наказателното производство и право на защита в досъдебното производство.

Член 7(3) на Директива 2012/13 гласи, че достъпът до материалите, посочени в параграф 2, се предоставя своевременно, за да се позволи ефективното упражняване на правата на защита и най-късно след представяне на основателността на обвинението пред решение на съд. Въпреки това този параграф се отнася само до най-късния възможен момент на разкриване на доказателства и при липса на индивидуално решение, излагащо конкретни причини за отказ на такъв достъп на по-ранен етап от производството, не дава разрешение за отказ на достъп до материални доказателства по време на досъдебна фаза по подразбиране. Това тълкуване се подкрепя от съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.

Директива 2012/13 препраща към Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) и Европейската конвенция за правата на човека („ЕКПЧ“), като посочва, че „разпоредбите на настоящата Директива, които съответстват на правата, гарантирани

от ЕКПЧ, следва да се тълкуват и прилагат в съответствие с тези права, както се тълкуват в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека⁵⁶. Съображение 5 се отнася по-специално до Членове 47 и 48(2) от Хартата на основните права на Европейския съюз и Член 6 от Европейската конвенция за защита на правата на човека („ЕКПЧ“), които закрепват правото на справедлив съдебен процес и гарантират правата на защита.

Европейският съд по правата на човека многократно е потвърждавал, че правото на защита се прилага по време на наказателното производство, включително в досъдебната фаза. Това включва и способността да се подготви защита за процесуални дейности по време на досъдебния етап, включително полицейски разпити, за които достъпът до преписката по делото е от съществено значение. При *Saran v. Turkey* Европейският съд по правата на човека констатира нарушение на правото на достъп до адвокат на досъдебната фаза, заявявайки, че „на адвоката на жалбоподателя не е било позволено да се запознае с преписката по разследването в този момент (...), което би затруднило сериозно нейната способност да предостави всякакъв вид смислен правен съвет на жалбоподателя.“⁵⁷ По същия начин в *Veuze v. Belgium* Европейският съд по правата на човека призна, че липсата на достъп до преписката може да повлияе на цялостната справедливост на производството: „в зависимост от конкретните обстоятелства на всяко дело и съответната правна система, следните ограничения могат също да подкопаят справедливостта на производството: (1) отказ или затруднения, срещани от адвокат при търсене на достъп до преписката по делото в най-ранните етапи на наказателното производство или по време на досъдебното разследване (...).“⁵⁸ Следователно Член 7(2) от Директива 2012/13 предоставя на заподозряното лице или обвиняемия и на неговия адвокат право на достъп до веществените доказателства, събрани от компетентните органи по време на досъдебния етап на наказателното производство.

Член 7(4) от Директива 2012/13 позволява да се откаже достъп до „определени материали“, ако такъв достъп може да доведе до сериозна заплаха за живота или основните права на друго лице или ако такъв отказ е строго необходим за защита на важен обществен интерес, като например в случаите, когато достъпът може да навреди на текущо разследване или сериозно да навреди на националната сигурност на държавата членка, в която е образувано наказателното производство. Това означава, че компетентните органи могат да откажат достъп до конкретни материали само когато предоставянето на достъп до тези материали на конкретния заподозрян или обвиняем може да застраши важен обществен интерес и е строго необходимо, за да се защити този интерес. Причините за отказ на достъп до „определени материали“, а не до всички преписки по делото, са изчерпателно изброени в Член 7(4). Тълкуването, дадено от Съда на ЕС на ограниченията, изброени в Член 3 от Директива 2013/48 относно достъпа до адвокат, подкрепя изчерпателното и стриктно

⁵⁶ Пак там, съображение 42.

⁵⁷ ЕСПЧ, *Saran срещу Турция*, жалба №17252/09, 20.09.2011 г., ал. 21.

⁵⁸ ЕСПЧ, *Veuze срещу Белгия* [GC], жалба №71409/10 от 09.11.2018 г., ал. 135.

тълкуване на всички ограничения и дерогации, посочени в Директивите на ЕС относно процесуалните права. В *делото VW* относно дерогациите от правото на достъп до адвокат Съдът на Европейския съюз заяви:

„[Д]ирективата има за цел, наред с другото, да приложи принципа на взаимно признаване на решения по наказателноправни въпроси, което предполага, че държавите членки имат доверие в наказателноправните си системи. Целите на тази директива включват насърчаването на правото да бъдеш съветван, защитаван и представляван, предвидено в Член 47, параграф 2 от Хартата, и на правото на защита, гарантирано от Член 48(2) от Хартата (...). Тълкуването на Член 3 от Директива 2013/48 като позволяващо на държавите членки да предвидят дерогации от правото на достъп до адвокат, различни от тези, които са изчерпателно посочени в този член, би противоречало на тези цели и на схемата на тази директива и на самата формулировка на тази разпоредба и, както отбелязва генералният адвокат в точка 51 от своето Становище, би направило това право излишно.“⁵⁹

Същите мотиви се прилагат за правата, защитени от Директива 2012/13 и ограниченията, посочени в нея. Следователно достъпът до определени материали по делото може да бъде отказан само когато компетентните органи могат убедително да докажат, че достъпът до определени конкретни материали в преписката по делото може да „доведе до заплаха за живота и основните права на друго лице“ или е строго необходим, за да се защити стриктно и тясно дефинирания⁶⁰ обществен интерес. Това би изисквало обосновка за конкретното дело защо и как достъпът до [избройте конкретни материали или всички преписки по делото] ще застраши [интересите на разследването/националната сигурност]. В това дело не е дадено такова мотивиране.

(Допълнителна шаблонна аргументация за обосновка на правото на оспорване на отказа на разследващите органи пред съда)

Член 7(4) от Директива 2013/12 изисква от държавите членки да гарантират, че в съответствие с процедурите в националното право решение за отказ на достъп до определени материали в съответствие с настоящия параграф се взема от съдебен орган или най-малкото подлежи на съдебен контрол. Следователно задължението за осигуряване на достъп до преписката по делото почива на [този съд]. Член 47 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) предвижда, че „всеки, чиито права и свободи, гарантирани от законодателството на Съюза, са нарушени, има право на ефективна защита пред съд в съответствие с условията, определени в този Член“. Съдът на Европейския съюз също призна значението на ефективната съдебна защита на правата, установени от правото на ЕС, като посочва, че „принципът на ефективна съдебна защита на правата на лицата съгласно правото на ЕС [...] е общ принцип на закон на ЕС, произтичащ от конституционните традиции, общи за държавите членки,

⁵⁹СЕС, дело 659/18 VW, 12.03.2020 г., ал. 44–45.

⁶⁰Вж. за сравнение СЕС, дело 659/18 VW, 12.03.2020 г., ал. 43 относно стриктното тълкуване на дерогациите от правото на достъп до адвокат.

който е заложен в Членове 6 и 13 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г., и който сега е препотвърден от Член 47 на Хартата”.⁶¹ Съответно не може да има съмнение, че националните съдилища са длъжни да осигурят ефективно правно средство за защита при липса на достъп до преписката по делото в нарушение на Член 7(1) от Директива 2012/13. Доколкото Член 200 от НПК противоречи на Член 7(4) от настоящата Директива, съдът следва да го отмени и да допусне съдебен контрол на обжалвания отказ.

В заключение жалбоподателят моли съда да отмени отказа на прокурора за предоставяне на достъп до преписката по делото и да укаже на прокурора незабавно да предостави достъп до следните документи/материали: [идентифициране и изброяване]

---

⁶¹СЕС, дело C-64/16, [Associação Sindical dos Juizes Portugueses](#), 28.02.2018г., ал. 35.

3. Развитие на правото на ЕС чрез преюдициални запитвания пред Съда на ЕС

3.1 Въведение

Процедурата за преюдициално запитване е уредена в Член 267 от [Договор за функционирането на Европейския съюз](#) („ДФЕС“). Той позволява (и понякога задължава) съдилищата и трибуналите на държавите членки да отправят въпроси за тълкуване на правото на ЕС пред Съда на Европейския съюз, когато такова тълкуване е необходимо, за да могат те да постановят своите решения.

Когато възникнат въпроси относно тълкуването на правото на ЕС във вътрешно производство, не само наказателните съдилища трябва да ги разрешават. Съдът на ЕС трябва да вземе решение относно тълкуването на директивите, Хартата и другите приложими принципи чрез процедурата за преюдициално запитване. След като Съдът на ЕС се произнесе с преюдициално заключение, не само запитващият Съд ще трябва да приложи даденото тълкуване към фактите по делото, но и всички държави членки ще бъдат обвързани от тълкуването на Съда на ЕС по този конкретен въпрос. Следователно процедурата за преюдициално запитване позволява еднакво тълкуване и прилагане на правото на ЕС във всички държави членки.

Този раздел има за цел да помогне на практикуващите наказателни дела да напредват в правото на ЕС чрез преюдициални запитвания пред Съда на ЕС. След обяснение защо е полезно да се убедят съдиите да отнасят въпроси за тълкуване до Съда на Европейския съюз (раздел 3.2), той прави преглед на процедурата (раздел 3.3) и обяснява ролята, която адвокатите могат да играят в нея (раздел 3.4).

За повече информация относно предварителните препоръки можете да се консултирате със следните ресурси:

- Наборът от [инструменти за преюдициални запитвания на Съда на ЕС](#)на справедливите процеси;
- Официална [страница за изследване на съдебната практика на Съда](#) на ЕС;
- [Статут на Съда на ЕС](#);
- [Процедурен правилник на Съда на ЕС](#);
- [Препоръки към националните съдилища](#) във връзка с образуването на преюдициално производство.

3.2 Защо е полезно адвокатите да образуват производства с преюдициално запитване?

Националните съдилища имат задължението да прилагат разпоредбите на законодателството на ЕС, които имат пряко действие, и да отменят националните закони и практики, които не са в съответствие с тях. Разпоредбите на Директивите за процесуалните права, например, в повечето случаи са достатъчно ясни и точни, за да произведат пряко действие и могат да бъдат призовани срещу държава в случай на неизпълнение в националното законодателство и практика (вж. Раздел 2.2.3).

Когато националното законодателство и/или практика изглеждат несъвместими със законодателството на ЕС от гледна точка на правата на защита и са в ущърб на случая на вашия клиент, съответните разпоредби могат да се позовават директно пред националните съдилища (ако е необходимо, в комбинация с Хартата). Следователно първата ви цел като адвокат ще бъде да аргументирате, че инструментите на правото на ЕС са пряко приложими пред националния съд, така че той да пренебрегне националните разпоредби и вместо това да приложи правото на ЕС. В това отношение ще трябва да покажете, че правото на ЕС е ясно и че е приложимо за вашия случай.

Въпреки това, когато националният съд не е готов да тълкува правото на ЕС по начин, който ще укрепи правата на защита на вашия клиент, вашата роля ще бъде да аргументирате, че правото на ЕС все още не е ясно и да предложите да отнесете въпрос за тълкуване до Съда на ЕС. Независимо дали дадена разпоредба има пряко действие, или не, националните съдилища трябва да тълкуват националното право, доколкото е възможно, в светлината на формулировката и целта на правните инструменти на ЕС, за да гарантират тяхната пълна ефективност (вж. раздел 2.2.4).⁶² Тъй като тълкуването на Съда на ЕС ще обвърже всички съдилища и трибунали в ЕС, то има потенциала не само да инициира промяна в наказателното право и практиката на вашата юрисдикция, но и да укрепи основните права във всички държави членки. Това означава също, че е важно внимателно да се избере делото, по което да се образува производство с преюдициално запитване, за да се избегнат вредни решения на Съда на ЕС. Освен това, тъй като Съдът на ЕС сам по себе си не е наказателен съд, вашата роля като адвокат по наказателни дела ще бъде да гарантирате, че искането е изготвено възможно най-подходящо и прецизно и да участвате във всяка стъпка от процедурата.

Когато възникнат нарушения на правото на справедлив съдебен процес, за практикуващите наказателна защита е по-често да внасят делото в ЕСПЧ въз основа на Член 6 от ЕКПЧ, отколкото да образуват производство с преюдициално запитване пред Съда на ЕС. Тази процедура обаче има сравнителни предимства:

- За разлика от индивидуалните жалби пред ЕСПЧ, не се изисква вътрешноправните средства за защита да бъдат изчерпани, преди националните съдилища да могат да подадат искане за преюдициално запитване до Съда на ЕС. Молбите могат да се отправят на всеки етап от националното производство и следователно предлагат доста бързо решение, за да се гарантира, че основните права на вашия клиент са по-добре защитени. През 2021 г. производствата с преюдициално запитване продължаваха средно 16,6 месеца.⁶³ При спешни случаи, които се нуждаят от по-бързо разрешаване (например, ако вашият клиент е задържан), можете да твърдите, че трябва да се използва спешната процедура за преюдициално произнасяне (PPU) (вижте раздел 3.3.4). През 2021 г. тази процедура продължаваше средно 3,7 месеца.⁶⁴
- Освен това, докато Хартата съдържа права, които са подобни на тези, защитени от ЕКПЧ, Член 52(3) от Хартата предвижда, че не възпрепятства правото на ЕС да гарантира по-широка защита от ЕКПЧ, която просто установява минималната основа за тълкуването на правата от Хартата. Наистина има случаи, в които Хартата предоставя по-широка защита. Например Член 48 от Хартата издига правото на защита до отделно

---

⁶² СЕС, [дело C-69/10 Samba Diouf](#), 28.07.2011 г., ал. 60.

⁶³ СЕС, „[Обзор на годината, годишен доклад 2021 г.](#)“, стр. 73.

⁶⁴ *Пак там.*

основно право, докато определени права се третират като „аспекти“ или „основни характеристики“ на правото на справедлив процес съгласно ЕКПЧ.

3.3 Преглед на процедурата

3.3.1 Кой може да започне производство с преюдициално запитване?⁶⁵

Страните във вътрешните производства не могат сами да подадат искане за преюдициално запитване до Съда на ЕС. Само националните съдилища и трибунали могат да правят това по своя преценка. Единствено съдията, пред който е отнесен спорът и който ще поеме отговорността за последващото съдебно решение, трябва да определи необходимостта от запитване за преюдициално произнасяне и уместността на зададените въпроси. Няма изискване страните да приемат искането за справка, преди то да бъде подадено. Въпреки това, като адвокат, вие трябва да играете роля в убеждаването на националните съдилища да отнесат въпроси до Съда на ЕС и в подпомагането им при изготвянето на искането и въпросите (вижте раздел 3.4). На практика съдилищата много често ще разчитат на адвокатите на страните в това отношение.

Всички национални съдилища и трибунали имат дискреционните правомощия да отнасят въпроси за тълкуване до Съда на ЕС. Те нямат задължение да го правят, с едно изключение: съдилищата на последна инстанция трябва да поискат от Съда на ЕС преюдициално произнасяне, когато съществува истински въпрос за тълкуване. (i) тълкуването на правото на ЕС е очевидно, така че да няма разумно съмнение относно начина, по който следва да се тълкува разпоредбата (доктрината „acte clair“), или; (ii) Съдът на ЕС вече е дал отговор на същия въпрос в друго дело (доктрината „acte éclairé“).⁶⁶

3.3.2 Какви са стъпките на процедурата?⁶⁷

Искане за преюдициална справка

Когато национален съд приеме да отправи искане за преюдициално запитване до Съда на ЕС, той издава заповед за спиране на производството, изготвя искането (най-често с помощта на адвокатите на страните) и го изпраща в секретариата на Съда на ЕС. Тогава националното производство ще бъде спряно, докато Съдът на ЕС издаде своето решение.

След това Регистърът на Съда на ЕС уведомява за препратката всички държави членки, Европейската комисия и институцията на ЕС, която е приела акта, чието тълкуване е въпросното. Всички страни в националното производство участват в процедурата на Съда на ЕС (включително трети страни).

Важно е да се отбележи, че преюдициалните производства пред Съда на ЕС са безплатни⁶⁸ и че Съдът на ЕС може сам да предоставя правна помощ за такси за процесуално представителство и други разходи, свързани с процедурата.⁶⁹

⁶⁵За по-подробна информация вижте [предварителния справочен инструментариум на Съда на ЕС за справедлив процес](#), стр. 9–11.

⁶⁶СЕС, дело C- 416/17, [Европейска комисия срещу Френска република](#), 04.10.2018 г., ал. 110.

⁶⁷За по-подробна информация вижте [предварителния справочен инструментариум на Съда на ЕС за справедлив процес](#), стр. 12–16.

⁶⁸[Процедурен правилник](#) на СЕС, член 102.

⁶⁹[Процедурен правилник](#) на СЕС, членове 115–118.

Писмени становища

От момента, в който делото бъде уведомено от Регистъра, започва писмената процедура. Всички страни ще разполагат с два месеца, за да представят своите писмени становища, на които Съдът на ЕС разчита много, тъй като те могат да бъдат преведени и разгледани по-отблизо.

Устно изслушване

Когато писмената процедура приключи, Съдът на ЕС може да реши да предостави устно изслушване. Това обаче не е автоматично и Съдът може да реши да не го прави. В такъв случай писмените пледоарии може да са единствената ви възможност да повлияете на резултата от делото.

Становище на генералния адвокат

В някои случаи (обикновено случаи, свързани с основни права), ще бъде поискано становището на генералния адвокат. Това е необвързващ консултативен документ, който препоръчва на Съда да вземе решение по определен начин. Генералният адвокат подпомага съда по безпристрастен и независим начин и не участва в разискванията. Неговото становище представлява възможност за несъгласие в система, която понастоящем не позволява различни решения.

След като генералният адвокат произнесе становището си, Съдът ще започне разискванията си и ще издаде решение.

Решение на Съда на ЕС и връщане на запитващия Съд

След като бъде издадено решението, запитващият съд все още трябва да приложи тълкуването на Съда на ЕС към фактите по разглеждания случай и да вземе решение по същество. Тълкуването на Съда на ЕС по конкретен въпрос обвързва запитващия национален съд, но и всички национални съдилища, пред които е повдигнат същия въпрос.

3.3.4 Спешно производство за преюдициални заключения (PPU)⁷⁰

Спешната преюдициална процедура може да бъде особено подходяща за използване, тъй като Съдът на ЕС обикновено приключва делото в рамките на няколко месеца след подаване на искането на националния съд. Описаната по-горе процедура ще бъде ускорена: броят на страните, упълномощени да представят писмени становища, може да бъде ограничен, както и продължителността на писмените становища и времето за представянето им.

Това е много полезно в спешни случаи, особено ако вашият клиент е задържан. Въпреки това, тъй като процедурата за преюдициално произнасяне може да доведе до удължаване на задържането на вашия клиент, препоръчително е да прецените задълбочено шансовете за получаване на PPU, преди да се опитате да убедите националния съдия да подаде искане за предварително запитване до Съда на ЕС.

За да се приложи спешното производство трябва да са изпълнени два критерия:

- За разлика от редовните преюдициални производства, PPU се прилага само в областта на свободата, сигурността и правосъдието, което означава законите на ЕС, свързани с убежището и имиграцията, както и съдебното сътрудничество по граждански и наказателни дела. Следователно той се прилага за въпроси, свързани с Директивите на ЕС

---

⁷⁰За по-подробна информация вижте [предварителния справочен инструментариум на Съда на ЕС за справедлив процес](#), стр. 20–25.

относно процесуалните права или с инструментите за трансгранично съдебно сътрудничество.

- Трябва да се установи, че случаят е спешен. Няма изчерпателен набор от критерии за установяване на спешност, но даден въпрос обикновено ще се счита за спешен (i), когато вашият клиент е задържан или по друг начин лишен от свобода и (ii) когато продължаващото лишаване от свобода е повлияно от резултата от преюдициалното заключение.⁷¹

Използването на PPU трябва да бъде поискано от запитващия съд заедно с нейното първоначално искане за преюдициално произнасяне. След това като адвокат вашата роля ще бъде да убедите националния съдия да отправи искане за прилагане на процедурата PPU и да му помогнете да изложи фактите и правото, които установяват спешността на ситуацията.

3.4 Вашата роля като адвокат

Въпреки че националните съдилища и трибунали трябва да подават искания за преюдициално заключение до Съда на ЕС, вие трябва да играете важна роля като адвокат в убеждаването на националния съдия, че:

- Правото на ЕС не е ясно по конкретния разглеждан въпрос;
- има нужда да се отнесе въпрос за тълкуване до Съда на ЕС;
- този въпрос все още не е решен от Съда на ЕС;
- ако е необходимо, има нужда да поискате PPU.

За да убедите Съда на ЕС да приеме преюдициалното запитване, ще трябва също да помогнете на съдията при изготвянето на въпросите и искането за преюдициално запитване (вижте раздели 3.4.1 и 3.4.2, 3.4.3).

Ако националните съдии не са склонни да използват процедурата за преюдициално запитване, можете да се ангажирате с координирани усилия с други практикуващи на национално ниво (вижте раздел 3.4.4) или да подадете жалба на ниво ЕСПЧ или Европейска комисия (вижте раздел 3.4.5).

3.4.1 Подпомагане на националния съд при изготвянето на искането за преюдициално запитване

Адвокатите трябва да имат предвид, че преюдициалните произнасяния на Съда на ЕС са обвързващи не само за сезиращия национален съд, но и за всички други национални съдилища, пред които ще бъде повдигнат същият въпрос. Тъй като лошо формулиран въпрос или набор от факти от национален съд може да доведе до безполезни или понякога вредни решения от Съда на ЕС, важно е да се гарантира, че националните съдилища изготвят въпроса по подходящ и точен начин и да участват във всяка стъпка от процеса.

3.4.2 Какви въпроси трябва да предложите на националните съдилища да задават на Съда на ЕС?⁷²

Съдът на ЕС е компетентен да отговаря на въпроси относно тълкуването на правото на ЕС, включително Директивите на ЕС относно процесуалните права и инструментите за

⁷¹Вж. дело C-477/16 PPU, [Kovalkovas](#), 10.11.2016 г., ал. 21 и [дело C-237/15 PPU, Lanigan](#), 16.07.2015 г., ал. 24.

⁷²За по-подробна информация вижте [предварителния справочен инструментариум на Съда на ЕС за справедлив процес](#), стр. 26–31.

трансгранично съдебно сътрудничество, като например Рамковото решение за EAW. Съдът на ЕС също има юрисдикция по правата на човека и тълкува цялото законодателство на ЕС в светлината на Хартата. Важно е обаче да се отбележи, че националните съдилища не могат да формулират въпроси само въз основа на Хартата. Всъщност Член 51(1) от Хартата установява, че последната се прилага само за държавите членки, когато те прилагат правото на ЕС (вж. раздел 2.3.7) и в резултат на това Съдът на ЕС не може да тълкува самата Харта: той тълкува правото на ЕС (например Директивите на ЕС относно процесуалните права) в светлината на Хартата по комбиниран начин.

Съдът обаче няма да отговори на:

- хипотетични въпроси (което означава, че е съвсем очевидно, че тълкуването на правото на ЕС, което се иска, не е свързано с действителните факти по делото);
- въпроси, които не разкриват проблем от правото на ЕС;
- въпроси относно тълкуването само на Хартата;
- преки въпроси относно съвместимостта на националното право с правото на ЕС, което е въпрос само на националните съдилища;
- въпроси, на които вече е даден отговор в предишната съдебна практика.

Като адвокат в главното производство можете да помогнете Съдът на ЕС да приеме искането, като насочите националния съдия как да бъдат формулирани въпросите. Стандартният начин за формулиране на предварителен въпрос е да се зададе въпрос на Съда на ЕС дали конкретна разпоредба от правото на ЕС трябва да се тълкува като противоречаща на норма на националното право, като разглежданата в главното производство, която...". В раздел 3.5 сме включили заявка за препратка към шаблон като илюстрация.

Освен това е препоръчително да се провери дали Съдът вече не е отговорил на въпросите, като извърши задълбочено проучване на съществуващата съдебна практика. Можете също така да използвате предишни решения на Съда на ЕС, за да покажете как въпросите, които искате да зададете сега, всъщност са различни. [Страницата за проучване на уеб сайта на Curia](#) може да се използва за проучване на дела по номер на делото, дата, име на страните, предмет. Ще намерите също така ключови случаи относно Директивите на ЕС относно процесуалните права и Рамковото решение за EAW в справедливите процеси "[Картографиране на съдебната практика на Съда на ЕС относно наказателноправните мерки](#)" на ЕС, документ, предназначен да помогне на криминалистите да намерят съдебна практика относно тълкуването на определено право, разпоредба или термин.

3.4.3 Какво следва да съдържа искането за преюдициално запитване?⁷³

С риск да бъде счетено за недопустимо, преюдициалното запитване трябва да съдържа:

- резюме на предмета на главното производство и релевантните факти;
- националните разпоредби, приложими в главното производство и, когато е уместно, съответната национална съдебна практика;

изложение на причините, поради които запитващата юрисдикция иска от Съда на ЕС да тълкува съответните разпоредби от правото на ЕС, както и връзката между тези разпоредби и

---

⁷³За по-подробна информация вижте [препоръките към националните съдилища](#) във връзка с образуването на преюдициални производства, стр. 4–5.

националното законодателство, приложимо към главното производство; въпросите⁷⁴, отнесени към Съда на ЕС.

Като илюстрация сме включили препратка към шаблон в раздел 3.5.

3.4.4 Участвайте в координирани съдебни спорове на национално ниво

Като практикуващ специалист може да се сблъскате с нежеланието на националните съдилища да прилагат разпоредбите на правото на ЕС и вместо това да продължите да следвате незадоволителни практики по определен въпрос. Необходимостта от преюдициално заключение по конкретен въпрос може да бъде изяснена чрез многократното позоваване на подобни аргументи пред националните съдилища. В крайна сметка съдия може да пожелае да използва шаблона, за да формулира преюдициално запитване до Съда на ЕС. В това отношение шаблонни пледоарии като тези, разработени в този стратегически пакет за съдебни спорове, са много полезни за адвокатите, които да използват пред местните съдилища всеки път, когато възникне конкретен проблем.⁷⁵

3.4.5 Действайте като застъпник на регионално ниво

Когато национален съд откаже да сезира Съда на ЕС, адвокатите могат:

- Да отнесат случая до ЕСПЧ:

Неколкократно е постановено от ЕСПЧ, че когато национален съд на последна инстанция откаже да отнесе въпрос до Съда на ЕС и не представи мотиви за отказа си, той нарушава Член 6 от ЕКПЧ.⁷⁶

- Подайте жалба директно до Европейската комисия:

Като „пазител на Договорите“, Комисията отговаря за осигуряването на точното и ефективно прилагане на Директивата на ЕС от държавите членки. В това отношение държавите членки са длъжни да уведомят Комисията за мерките за прилагане и ако последната прецени, че националното законодателство или практика не е в съответствие с правото на ЕС, тя може да започне процедура за нарушение, която може да доведе до иск за неизпълнение на задължения от законодателството на ЕС пред Съда на ЕС.

Когато съдът откаже да отнесе въпроси до Съда на ЕС, за адвокатите е интересно да се оплакват директно на Комисията. Например жалби от засегнатите страни по дело пред френския Conseil d'État накараха Европейската комисия да започне процедура за нарушение срещу Франция за, *inter alia*, пропускът на съда от последна инстанция да сезира Съда на ЕС. Това доведе до решение, в което се посочва, че френският Conseil d'État, съд, срещу чиито решения няма съдебна защита съгласно националното право, е нарушил правото на ЕС (Член

---

⁷⁴ [Процедурен правилник на СЕС](#), член 94.

⁷⁵ Например през април 2018 г. Синдикатът на френските адвокати (Syndicats des Avocats de France) публикува [образец на аргумент](#) относно несъвместимостта на използването на стъклени клетки в съдилищата с Директива 2016/343 от 9 март 2016 г. относно презумпцията за невиновност.

⁷⁶ ЕСПЧ, [Dhahbi срещу Италия](#), №17120/09, 08.04.2014 г.; ЕСПЧ, [Schirani и други срещу Италия](#), №38369/09, 21.07.2015 г. Вж. последно решение по дело на ЕСПЧ, [Repcevirag Szövetkezet срещу Унгария](#), №70750/14, 30.04.2019 г., в което ЕСПЧ счита, че не е компетентен да прецени основателността на мотивите на унгарския съд, според които случаят не повдига никакъв въпрос за тълкуване, който би попаднал под юрисдикцията на Съда на ЕС.

267(3) от ДФЕС), като не е препратил Съда на ЕС като съществуващата съдебна практика не е толкова очевидна, че да не оставя основателно съмнение относно правилното тълкуване.⁷⁷

3.5 Образец на процедурата за преюдициално запитване за достъп до устен и писмен превод

3.5.1 Хипотетичен фактически сценарий

Тези въпроси от правото на ЕС могат да бъдат от значение в контекста на следния набор от факти:⁷⁸

- Вашият клиент, който не говори езика на производството, е осъден на условна присъда лишаване от свобода с пробация. Когато е бил обвинен, вашият клиент е бил подложен на принудителната мярка, предвидена в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), която се състои от декларация за самоличност и пребиваване (DIR) и е придружена от редица задължения, включително задължението да информира властите за всяка промяна на местожителството. Тези задължения остават в сила през целия изпитателен период.
- Вашият клиент не е разполагал с помощта на устен преводач, когато е бил съставен DIR, а също така не е бил информиран за правото на устен и писмен превод по това време. Впоследствие той също не е получил писмен превод на DIR на език, който говори или разбира. Без да знае за задължението да уведоми властите за промяна на местожителството, той се премества на друг адрес.
- За изпълнение на режима на пробация, компетентните органи напразно са се опитвали да се свържат с клиента ви на адреса, посочен в DIR. Те се обърнаха към съда, осъдил вашия клиент, който издаде заповед (на национален език), с която го покани да се яви на съдебно заседание за неспазване на задълженията на пробационния режим. Поръчката е изпратена на същия адрес, посочен в DIR, поради което вашият клиент не я е получил и не се е явил. Следователно отлагането на присъдата беше отменено.

---

⁷⁷СЕС, дело C-416/17, [Европейска комисия срещу Френска република](#), 04.10.2018 г., ал. 105–114. В същия дух Синдикатът на френските адвокати (*Syndicats des Avocats de France*) написа [писмо до Европейската комисия](#) през май 2018 г., за да предупреди за продължаващото използване на стъклени клетки във френските съдилища. Комисията отговори, като потвърди, че проверява съответствието на разпоредбите, приети от държавите членки, включително Франция, за да се гарантира транспонирането на директивата относно презумпцията за невинност, и ще предприеме всички подходящи мерки, за да гарантира ефективното прилагане на директивата, както и всички подходящи мерки, за да гарантира ефективното прилагане на директивата, ако е необходимо, чрез започване на процедура за нарушение.

⁷⁸Фактите, използвани в настоящия образец, се основават на дело пред Съда на Европейския съюз C-242/22 RPU TL (01.08.2022 г.), но могат да се прилагат във всеки подобен случай, когато заподозряното или обвиняемото лице не е имал достъп до устен превод или писмен превод на документи (информация), които са пряко свързани с неговите права и задължения по време на наказателното производство, включително и задълженията при условна присъда.

- Вашият клиент впоследствие беше арестуван в сегашното жилище и затворен, за да излежи присъдата си. Той подаде жалба за обявяване на DIR за недействителна, тъй като в отсъствието на устен преводач той не е знаел за задължението да информира властите за промяната на местожителството. DIR също не му е бил преведен писмено. Вследствие на това отмяната на присъдата също е недействителна.
- Първоинстанционният съд отхвърли жалбата на основание, че въпреки че тези процедурни недостатъци относно писмения и устния превод са били установени, те са били коригирани, тъй като вашият клиент не се е позовал на тях в рамките на предписаните срокове, които според националното право са до влизане в сила на отмяната на отложената присъда. Вие обжалвате това решение и молите апелативния съд да подаде преюдициално запитване до Съда на ЕС с искане за изясняване на съдържанието на приложимите членове в Директиви 2010/64 относно правото на устен и писмен превод и 2012/13 относно правото на информация.⁷⁹⁸⁰

В съдебното заседание пред апелативния съд вашата **стратегия за защита** е структурирана, както следва:

- Правото на информация, което е придружено от правото на устен и писмен превод (когато лицето не владее националния език), е предвидено в Директиви 2010/64 и 2012/13/ЕС. Правата на ефективна правна защита и правото на защита са защитени от Членове 47 и 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата).
- Задължението за уведомяване на властите за промяна на адреса е важно задължение, което се прилага не само в досъдебното производство, но остава в сила и след постановяване на присъдата и през целия период на отлагане на наказанието лишаване от свобода. Следователно това беше „основен документ“ и трябваше да бъде преведен писмено в съответствие с Член 3(3) от Директива 2012/13/ЕС.
- Вашият клиент не е имал достъп до устен превод и не е бил информиран за това право при изготвянето на DIR. Писмен превод на DIR също не е бил предоставен впоследствие на вашия клиент.
- Липсата на предоставяне на устен и последващ писмен превод на DIR е довело до неизпълнение от страна на вашия клиент на задължението да информира властите за промяната на своя адрес. Това доведе до подаване на молба за отмяна на отложеното наказание лишаване от свобода и съдебно заседание, на което той беше призован чрез изпращане на призовката на език, който не владее, и на адрес, на който не живее. В резултат на това присъдата е отменена.
- Когато вашият клиент най-накрая е бил информиран за отмяната на отлагането на присъдата му в затвора, той е бил ефективно предотвратен да повдигне нарушение на правото си на устен и писмен превод, което е довело до решението за отмяна на

⁷⁹Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство, ОJ L 280, 26.10.2010 г., стр. 1 – 7.

⁸⁰Директива 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 г. относно правото на информация в наказателното производство, ОJ L 142, 1.6.2012 г., стр. 1 – 10.

отлагането. Разпоредбата на НПК, както е тълкувана от първоинстанционния съд, е приложила давност за повдигане на нарушение на правото на устен и писмен превод съгласно правото на ЕС, като по този начин го е лишила от ефективно средство за защита и право на защита съгласно Членове 47 и 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата). Това е несъвместимо с Директива 2010/64 относно устния и писмения превод и Директива 2012/13/ЕС относно правото на информация.

Следният образец е направен, като се вземат предвид горните факти по делото и стратегията за защита. Въпреки че защитата не може да поставя въпроси директно пред Съда на ЕС, изготвянето на образец за предварително запитване може да бъде от голяма полза за оказването на влияние върху националните съдилища в полза на такова запитване. Този образец е пример за проект за запитване, който можете да изпратите до съда, който разглежда делото на клиента ви.

3.5.2 Образец за заявка за запитване

Раздел 1 – Запитваща юрисдикция

1. По-долу е текстът по същество на преюдициалното запитване съгласно член 267 от ДФЕС, отправено от [НАИМЕНОВАНИЕ НА ЗАПИТВАЩАТА ЮРИСДИКЦИЯ] на [ВЪВЕДЕТЕ ДАТА].

Раздел 2 – Страните по главното производство и техните представители

2. [ПОСОЧВА ИМЕНАТА НА СТРАНИТЕ В ГЛАВНОТО ПРОИЗВОДСТВО И НА ВСЕКИ, КОЙТО ГИ ПРЕДСТАВЛЯВА ПРЕД ТОЗИ СЪД ИЛИ ПРАВОРАЗДАВАТЕЛЕН ОРГАН. ПОСОЧЕТЕ ТОЧНИЯ ПОЩЕНСКИ АДРЕС НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ ЛИЦА, ТЕХНИЯ ТЕЛЕФОНЕН НОМЕР ИЛИ НОМЕР НА ФАКС И АДРЕС НА ЕЛЕКТРОННА ПОЩА.]

Раздел 3 – Предмет на спора в главното производство и относимите факти

3. [ОПИШЕТЕ ПРЕДМЕТА И ФАКТИТЕ ПО ДЕЛОТО В ГЛАВНОТО ПРОИЗВОДСТВО И СЪОТВЕТНИТЕ ФАКТИЧЕСКИ КОНСТАТАЦИИ, ОПРЕДЕЛЕНИ ОТ КОМПЕТЕНТНИЯ НАЦИОНАЛЕН СЪД ИЛИ ПРАВОРАЗДАВАТЕЛЕН ОРГАН.]

Раздел 4 – Преюдициални въпроси

4. Трябва ли член 2, параграф 1 и член 3, параграф 1 от Директива 2010/64 и член 3, параграф 1, буква г) от Директива 2012/13, които се разглеждат в контекста на член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата, да се тълкуват в смисъл, че не допускат национално законодателство, съгласно което нарушаването на правата, предвидени в тези разпоредби на тези директиви, може да бъде действително оспорено само от получателя на тези права, и че нарушението трябва да се признае в определен срок, като в противен случай възражението ще бъде погасено по давност?

Раздел 5 – Правни разпоредби, на които се основава

5. [ВКЛЮЧВАТ ТОЧНО ПОЗОВАВАНЕ НА СЪОТВЕТНИТЕ РАЗПОРЕДБИ НА НАЦИОНАЛНОТО ПРАВО, ПРИЛОЖИМИ КЪМ ФАКТИТЕ ПО СПОРА В ГЛАВНОТО ПРОИЗВОДСТВО, ВКЛЮЧИТЕЛНО ВСЯКА СЪОТВЕТНА СЪДЕБНА ПРАКТИКА. ЗАПИТВАНИЯТА ТРЯБВА ДА

БЪДАТ ИЗЧЕРПАТЕЛНИ И ДА ВКЛЮЧВАТ ТОЧНО ЗАГЛАВИЕ И ДА СЕ ЦИТИРАТ СЪОТВЕТНИТЕ РАЗПОРЕДБИ, КАКТО И ПРЕПРАТКИ КЪМ ПУБЛИКАЦИЯТА ИМ.]

Хартата на основните права на Европейския съюз

6. Член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз („Хартата“) предвижда, че:
„Всеки, чийто права и свободи, гарантирани от правото на Съюза, са били нарушени, има право на ефективни правни средства за защита пред съд в съответствие с предвидените в настоящия член условия.“
7. Член 48, параграф 2 от Хартата предвижда:
„2. Зачитането на правото на защита е гарантирано на всеки обвиняем.“

Директива 2010/64

8. Съображения 5 до 7, 9, 14, 17, 22 и 33 от Директива 2010/64 гласят:
„(5) Член 6 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи[, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. („ЕКПЧ“)] и член 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз [(„Хартата“)] утвърждават правото на справедлив съдебен процес. Член 48, параграф 2 от Хартата гарантира зачитане на правото на защита. Директивата зачита тези права и следва да бъде прилагана в съответствие с това.

(6) Въпреки че всички държави членки са страни по ЕКПЧ, опитът показва, че това обстоятелство само по себе си не осигурява достатъчна степен на доверие в наказателноправните системи на другите държави членки.
...
(7) Укрепването на взаимното доверие изисква по-последователно прилагане на правата и гаранциите, предвидени в член 6 от ЕКПЧ. То налага също така, чрез настоящата директива и други мерки, допълнително развитие в рамките на Съюза на минималните стандарти, определени в ЕКПЧ и в Хартата.
...
(9) Общите минимални правила следва да доведат до увеличаване на доверието в наказателноправните системи на всички държави членки, което от своя страна следва да доведе до по-ефикасно съдебно сътрудничество в условията на взаимно доверие. Такива общи минимални правила следва да бъдат установени в областта на устния и на писмения превод в наказателното производство.
...
(14) Правото на устен и на писмен превод за лица, които не говорят или не разбират езика на производството, е прогласено в член 6 от ЕКПЧ съгласно тълкуването му в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека. Настоящата директива улесняват практическото прилагане на това право. Затова целта на настоящата директива е да гарантира на заподозрените лица или обвиняемите правото на устен и на писмен превод в наказателното производство с оглед осигуряване правото им на справедлив съдебен процес.
...
(17) Настоящата директива следва да гарантира, че съществува безплатна и достатъчна езикова помощ, позволяваща на заподозрените лица или обвиняемите, които не говорят или не разбират езика на наказателното производство, пълноценно да упражняват правото си на защита, с цел осигуряване на справедливо производство.

...

(22) Устният и писменият превод съгласно настоящата директива следва да се предоставят на родния език на заподозрените лица или на обвиняемите или на всякакъв друг език, който те говорят или разбират, за да им се даде възможност пълноценно да упражняват правото си на защита и за да се гарантира справедливо производство.“

9. Член 1 от Директива 2010/64, озаглавен „Предмет и обхват“, предвижда в параграфи 1 и 2 от нея:

„1. Настоящата директива установява правилата относно правото на устен и на писмен превод в наказателното производство и в производството за изпълнение на европейска заповед за арест.

2. Правото, посочено в параграф 1, се прилага за лицата от момента, в който те са уведомени от компетентните органи на държава членка, чрез официално уведомление или по друг начин, че са заподозрени или срещу тях е повдигнато обвинение в извършването на престъпление, до приключването на производството, което означава окончателното решаване на въпроса дали те са извършили престъплението, включително, когато е приложимо, производството по определяне на наказание и решението, постановено при обжалване.“

10. Член 2 от посочената директива, озаглавен „Право на тълкуване“, предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че на заподозрени лица или обвиняеми, които не говорят или не разбират езика на съответното наказателно производство, се осигурява незабавно устен превод по време на наказателно производство пред разследващите и съдебните органи, включително по време на разпит от полицията, по време на всички съдебни заседания и на всички необходими междинни изслушвания.

2. Държавите членки гарантират, че когато е необходимо за гарантиране на справедливо производство, се осигурява устен превод за контактите на заподозрените лица или на обвиняемите с техния защитник в пряка връзка с всеки разпит или изслушване по време на производството, или с обжалването или подаването на други процесуални молби.

...

5. Държавите членки гарантират, че в съответствие с процедурите, предвидени в националното законодателство, заподозрените лица или обвиняемите имат право да оспорят решение, констатиращо, че устен превод не е необходим, а когато е предоставен устен превод, имат възможност да подадат жалба, че качеството на превода не е достатъчно за гарантиране на справедливо производство.“

11. Член 3 от посочената директива, озаглавен „Право на превод на основни документи“, предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че на заподозрените лица или обвиняемите, които не разбират езика на съответното наказателно производство, се осигурява в разумен срок писмен превод на всички документи, които са от съществено значение за упражняване на правото им на защита и за гарантиране на справедливо производство.

2. Основните документи включват всяко решение за лишаване от свобода, всяко повдигнато обвинение или обвинителен акт и всяко съдебно решение.

3. Компетентните органи решават във всеки конкретен случай дали някой друг документ е от съществено значение. Заподозрените лица или обвиняемите, или техният защитник могат да направят обосновано искане за тази цел.

...

5. Държавите членки гарантират, че в съответствие с процедурите, предвидени в националното законодателство, заподозрените лица или обвиняемите имат право да оспорят решение, констатиращо, че не е необходим писмен превод на документи или на части от тях, а когато е предоставен писмен превод – възможност да подадат жалба, че качеството на превода не е достатъчно за гарантиране на справедливо производство.“

Директива 2012/13

12. В съображения 5, 19, 25 и 40 от Директива 2012/13 се посочва:

„(5) Член 47 от [Хартата] и член 6 от [ЕКПЧ] утвърждават правото на справедлив съдебен процес. Член 48, параграф 2 от Хартата гарантира зачитане на правото на защита.

...

(19) Компетентните органи следва незабавно да информират заподозрените или обвиняемите за [техните] права ... За да се даде възможност за практическо и ефективно упражняване на тези права, информацията следва да бъде предоставена незабавно в хода на производството и не по-късно от първия разпит на заподозряното лице или обвиняемия ...

...

(25) Държавите членки следва да гарантират, че при предоставянето на информация съгласно настоящата директива на заподозрените лица или на обвиняемите се предоставя, при необходимост, писмен и устен превод на език, който те разбират, съгласно стандартите, предвидени в Директива [2010/64].

...

(40) Настоящата директива установява минимални правила. Държавите членки може да разширят правата, установени в настоящата директива, с цел да осигурят по-висока степен на защита също така в ситуации, които не се уреждат изрично от настоящата Директива. Равнището на защита никога не следва да бъде под стандартите, определени в ЕКПЧ, съгласно тълкуването им в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.“

13. Член 1 от Директива 2012/13, озаглавен „Предмет“, се изменя, както следва:

„С настоящата директива се установяват правила относно правото на информация на заподозрените лица или на обвиняемите относно техните права в наказателното производство и относно обвинението срещу тях. ...“

14. Член 2 от посочената директива, озаглавен „Обхват“, предвижда в параграф 1:

„Настоящата директива се прилага от момента, в който лицето бъде уведомено от компетентните органи на държава членка, че е заподозряно или обвинено в извършването на престъпление, до момента на приключване на производството, което означава окончателното решаване на въпроса дали заподозряното лице или обвиняемият е извършил престъплението, включително, когато е приложимо, производството по определяне на наказание и приключването на процедурите по обжалване.“

15. Член 3 от посочената директива, озаглавен „Право на информация относно правата“, предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че на заподозрените лица или обвиняемите се предоставя незабавно информация относно най-малко следните процесуални права, както се прилагат съгласно националното право, с цел да се позволи ефективното им упражняване:

(d) правото на устен и писмен превод;

...

2. Държавите членки гарантират, че информацията, предвидена в параграф 1, се предоставя устно или писмено, на прост и достъпен език, като се отчитат специфичните потребности на заподозрени лица или обвиняеми в уязвимо положение.“

Раздел 6 – Основания за позоваване

16. Предвид обстоятелствата в главното производство, както е посочено по-горе, запитващата юрисдикция иска да се установи дали тълкуването на разпоредбата на [ВКЛЮЧЕТЕ ТОЧНО ПОЗОВАВАНЕ] СРР, предложена от съд от по-ниска инстанция, е съвместимо с прилагането на тези директиви; според това тълкуване нищожността, произтичаща от липсата на писмени преводи и от липсата на устен преводач за целите на предоставянето на DIR, с което се призовава осъденото лице да се яви пред съда за отмяна на условната присъда съгласно [ВКЛЮЧЕТЕ ТОЧНО ПОЗОВАВАНЕ] ССР, се поправя, тъй като не е направено възражение в рамките на сроковете, предвидени в този член.

17. Член 2, параграф 1 и член 3, параграф 1 от Директива 2010/64 и член 3, параграф 1, буква г) 2012/13 имат пряко въздействие, тъй като сроковете за транспониране на директивите са изтекли. Тези срокове са изтекли съответно на 27 ноември 2013 г. и на 2 юни 2014 г. Те не са правилно транспонирани в националното законодателство.

18. Мерките и минималните правила, предвидени в Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (**ЕКПЧ**), които се прилагат от съдилищата на Европейския съюз, бяха в основата на Директиви 2010/64 и 2012/13. Следователно Директива 2010/64, която беше публикувана в Официален вестник на Европейския съюз на 26 октомври 2010 г. и по отношение на която срокът за транспониране изтече на 27 октомври 2013 г., се прилага пряко от 28 октомври 2013 г. и следователно, с оглед на съществената дата, тя се прилага в настоящия случай.
19. Член 2, параграф 1 от Директива 2010/64 изисква от държавите членки да гарантират, че заподозрените лица или обвиняемите, които не владеят или не разбират езика на съответното наказателно производство, се предоставят незабавно със съдействието на устен преводач по време на наказателното производство пред разследващите служби и съдебните органи, докато член 3, параграф 1 от посочената директива изисква от тях да гарантират, че заподозрените лица или обвиняемите, които не разбират езика на съответното наказателно производство, в разумен срок получават писмен превод на всички документи, които са от съществено значение, за да се гарантира, че те могат да упражняват правото си на защита и да се гарантира справедливостта на производството. По отношение на член 3, параграф 1, буква г) от Директива 2012/13 се изисква от държавите членки да гарантират, че на заподозрените или обвиняемите се предоставя своевременно информация относно правото им на устен и писмен превод, за да се даде възможност за ефективно упражняване на това право.
20. В конкретния случай е от съществено значение ясно да се определят приложимостта и гаранцията на правото на устен преводач по време на цялото наказателно производство, тъй като в главното производство това право е било на разположение на обвиняемия само по време на съдебния процес. В съответствие с член 1, параграф 2 от Директива 2010/64 и член 2, параграф 1 от Директива 2012/13 правата, съдържащи се в директивите, се прилагат за лицата от момента, в който са уведомени от компетентните органи на държава членка, че са заподозрени или обвинени в извършване на престъпление, до приключване на производството, което означава окончателното определяне на въпроса дали заподозреният или обвиняемият е извършил престъплението, включително, когато е приложимо, присъдата и разрешаването на евентуално обжалване.
21. Следователно съгласно член 2, параграф 1 и член 3, параграф 1 от Директива 2010/64 **[ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ]** има право на писмен превод на основните документи и на устен преводач на етапа на досъдебното производство. Освен това в съответствие с член 3, параграф 1, буква г) от Директива 2012/13 той има право да бъде информиран както за правото на устен, така и за правото на превод на „основни документи“. Във връзка с това от съображение 19 от Директива 2012/13 следва, че информацията, посочена в тази директива, следва да бъде предоставена своевременно в хода на производството и най-късно преди първия официален разпит на заподозрения или обвиняемия от

полицията или от друг компетентен орган, за да се позволи практическото и ефективно упражняване на неговите процесуални права.

22. Следователно правата се прилагат и на етапа на досъдебното производство и [ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ] е имало право на устен и писмен превод към момента на съставяне на DIR.
23. По отношение на превода на процесуални документи в Директива 2010/64 се съдържа списък на документите, които трябва да бъдат преведени. Съгласно член 3, параграф 2 тези документи включват *„всяко решение за лишаване на дадено лице от свобода, всяко повдигнато обвинение или обвинителен акт, както и всяко съдебно решение“*. При все това изброените в член 3, параграф 2 документи са определени като „минимални права“ и изброяват само тези документи, при липсата на които би било невъзможно да се упражни правото на защита. Този списък не е изчерпателен, както е посочено от използването на думата „включва“ и съображение 30 от Директива 2010/64.
24. Националният [НАКАЗАТЕЛНО-ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС/ЗАКОН] не съдържа разпоредба, определяща подобен списък от минимални права или документи, които трябва да бъдат преведени, нито пък предвижда документите, които трябва да бъдат преведени като минимум. Националните съдилища обаче са пряко задължени да спазват това право на превод на основни документи и имат задължението да разпореждат като общо правило превода на *„всяко решение, с което се лишава дадено лице от свобода, всяко повдигнато обвинение или обвинителен акт, както и всяко съдебно решение“*, заедно с допълнителните документи, определени като „основни“ в съответствие с член 3, параграф 3 от Директива 2010/64.
25. За да носи отговорност за неспазването на задължението, дадено лице следва да е запознато с тези задължения. Това не е така в разглежданата ситуация в главното производство. Тъй като към момента на съставянето на DIR не е бил предоставен устен превод, нито впоследствие е бил на разположение превод на DIR, [ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ] не е било наясно със задължението да информира органите за промяната на пребиваването. Освен това въпросното задължение се е прилагало не само до края на досъдебното или съдебното производство, но и през целия период на спиране на присъдата. Неизпълнението на това задължение може да стане и в този случай да се превърне в причина за отмяна на спирането на наказанието за лишаване от свобода.
26. Следователно DIR следва да се счита за „основен документ“ и [ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ] следва да е имало достъп до устен превод при изготвянето му. DIR, където се съдържа задължението за информиране на органите за евентуална промяна на

местопребиваването, също следва да се преведе. Следователно правото на устен и писмен превод на [ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ] е било нарушено.

27. Членове 47 и 48 от Хартата на основните права на Европейския съюз („Хартата“) предоставят на лицата правото на ефективни правни средства за защита и правото на справедлив съдебен процес и защита. Следователно приложимостта на Директива 2010/64 и Директива 2012/13 трябва да се тълкува в съответствие с тези разпоредби. В това отношение прилагането на директиви 2010/64 и 2012/13 по отношение на процесуалните действия, свързани с евентуална отмяна на спирането на присъдата за лишаване от свобода, наложена на съответното лице, на което не е получило възможност да разбере основните документи, изготвени в хода на наказателното производство, следва да бъде необходимо с оглед на целта на тези директиви да гарантират зачитането на правото на справедлив съдебен процес, както е предвидено в член 47 от Хартата, и зачитането на правата на защита, гарантирани в член 48, параграф 2 от Хартата. Тези основни права биха били нарушени, ако лице, което е осъдено за престъпление на лишаване от свобода с условна присъда, бъде лишено – поради липсата на превод на призовката или липсата на устен преводач в съдебното заседание, свързано с евентуалната отмяна на спирането – от възможността да бъде изслушано, наред с останалото, по причини, поради които не е спазило условията за пробация.
28. Съдът на ЕС вече е постановил по дело *Sleutjes*, че когато процесуален акт е адресиран до физическо лице само на езика на въпросното производство, въпреки че лицето не владее този език, това лице не е в състояние да разбере какви са твърденията срещу него и следователно не може да упражни ефективно правото си на защита, ако не му бъде предоставен превод на този акт на разбираем за него език.⁸¹
29. В конкретния случай, тъй като не е било запознато със съдебното заседание за отмяна на спирането на изпълнението на присъдата [ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ] също така не е било в състояние да оспори нарушение на правото си на устен и писмен превод и да се защити срещу отмяна на спирането на изпълнението на наказанието за лишаване от свобода поради неизпълнение на задължение, за което не е било информирано. Освен това на практика не е имало възможност да се повдигне такова оспорване, тъй като [ОСЪДЕНОТО ЛИЦЕ] също не е било информирано и не е присъствало на съдебното заседание за отмяна на спирането на лишаването от свобода.
30. Член [ВКЛЮЧВА ТОЧНО ПОЗОВАВАНЕ] на ССР в тълкуването на първоинстанционния съд, а именно, че нарушаването на правото на устен и писмен превод се коригира чрез неоснователно подаване на жалба преди приемането на заповедта за отмяна на спирането на наказанието лишаване от свобода. Това, особено в отсъствието на

---

⁸¹ СЕС, дело C-278/16, *Sleutjes*, 20.12.2017 г., ал. 33.

осъденото лице в производството и като се има предвид, че то не е било надлежно информирано относно правата си към момента на съставяне на решението, както и за съдебното заседание по отмяна на спирането, на практика елиминира възможността за достъп до ефективна правна защита за нарушение на правото му на информация и правото му на устен и писмен превод. По този начин се пораждат съмнения относно съвместимостта на тази разпоредба с член 2, параграф 1 и член 3, параграф 1 от Директива 2010/64 и член 3, параграф 1, буква г) от Директива 2012/13, които се разглеждат в контекста на член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата.

Раздел 7 – Възможна необходимост от специално третиране

1. [ПОСОЧЕТЕ ТУК, АКО Е НЕОБХОДИМО ДА СЕ ЗАПАЗИ АНОНИМНОСТТА НА ЗАСЕГНАТИТЕ ЛИЦА ИЛИ ПРИ СПЕШНОСТ. МОТИВИТЕ ЗА ТАКОВА ТРЕТИРАНЕ ТРЯБВА ДА БЪДАТ ИЗЛОЖЕНИ ПОДРОБНО В ИСКАНЕТО ЗА ПРЕЮДИЦИАЛНО ЗАПИТВАНЕ И В ПРИДРУЖИТЕЛНОТО ПИСМО.]

4. Използване на правото на ЕС в специфични области на наказателното производство

4.1 Ресурси на правото на ЕС

Справедливите съдебни процеси са създали и набори от инструменти в шестте конкретни области на наказателното производство, обхванати от директивите на ЕС, а по-конкретно:

- [Набор от инструменти относно Директивата за право на достъп до адвокат](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за правото на устен и писмен превод;](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за правото на информация;](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за правна помощ;](#)
- [Набор от инструменти относно Директивата за презумпцията за невинност;](#)
- [Набор от инструменти относно Хартата на основните права на Европейския съюз;](#)

Тези набори от инструменти имат за цел да предоставят практически съвети, главно на практикуващите защитници, за това как да се използват Директивите за процесуалните права и Хартата в наказателното производство. Те служат също така като източник на препратки към тълкуването и прилагането на ключовите разпоредби на Директивите за процесуалните права и Хартата и обобщават последните промени в съдебната практика на Съда на ЕС и на ЕСПЧ. Тези набори от инструменти разглеждат по-задълбочено всяка директива и разпоредбите на Хартата, които са от най-голямо значение за защитата на правата на заподозрените и обвиняемите в наказателното производство. Освен това наборите от инструменти идентифицират ключови проблеми при прилагането на всяка директива в държавите – членки на ЕС.

Наборите от инструменти също така предлагат практически подходи и правни аргументи, които можете да използвате в практиката си пред националните органи, когато националното законодателство или практика не отговарят на стандартите, определени от законодателството на ЕС.

За повече правни ресурси на ЕС вижте също [документа за правните ресурси на ЕС](#) за справедливи съдебни процеси, който съдържа свободно достъпни правни ресурси на ЕС, изготвени от регионални съдилища, агенции на ЕС, академични среди и неправителствени организации. Тези ресурси съдържат обобщения на съдебната практика, сравнителен преглед на практиката на държавите членки, както и задълбочен анализ на специфичните права на заподозрените и обвиняемите, гарантирани от законодателството на ЕС.

4.2 Образци на аргументи относно законодателството на ЕС

Тази глава включва няколко практически примера (образци на аргументи), които можете да приложите, за да включите законодателството на ЕС в изложенията в защита в наказателното производство във връзка с ключови права на защита. Тези образци предоставят правни аргументи на ЕС въз основа на Хартата и Директивите за процесуалните права относно основните права на защита в досъдебното производство, които остават недостатъчно защитени в целия ЕС. Сред тях са:

- Достъп до адвокат преди разпит в полицията
- Достъп до преписката по делото в досъдебното производство за задържане
- Достъп до услуги за устен превод с подходящо качество.

Можете свободно да използвате аргументите, съдържащи се в образците във вашата практика, като ги включите изцяло или частично или ги адаптирате към вашите становища.

4.2.1. Образец за достъп до адвокат преди разпит в полицията

Достъп до адвокат при задържане преди първия разпит в полицията

Правото на адвокат е съществена защита в наказателното производство, която дава възможност за упражняване на други права на справедлив съдебен процес. Присъствието на адвоката в началните етапи на наказателния процес служи като „път“ към други права и помага за предотвратяване на накърняването на защитата на заподозрения. В по-общ план присъствието на адвокат в ранните етапи на наказателното производство помага на заподозрения да разбере правното положение и последиците от направения избор на този решаващ етап.⁸² Директивата установява правото на достъп до адвокат още при задържането от полицията, като признава, че това право е от ключово значение за гарантиране на справедливостта на цялото производство.

Все още обаче има много неразрешени въпроси, които подкопават ефективността на гарантираните от Директивата права. Някои от тези въпроси се отнасят до самата същност на правото на достъп до адвокат, като например: осигуряване на адвокат на лица без официален статут на заподозрян или обвиняем, запазване на поверителността по време на консултации между адвокат и клиент, възможността адвокатът активно да се намеси при разпит и валидността на отказ при липса на достатъчно информация.⁸³

Ситуации, обхванати от образца

В този раздел определяме съответните стандарти на Европейския съюз и на Европейската конвенция за правата на човека, които може да бъдат използвани за прилагане към съда, който е компетентен по време на досъдебната фаза (напр. съдия-следовател, съд, който е компетентен по отношение на наказателното преследване), с цел изключване на свидетелски показания, направени по време на разпит в полицията, без присъствието на адвокат. Можете да използвате аргументите, предоставени в няколко ситуации:

- 1) Вашият клиент е бил подложен на неформален разпит от полицията без присъствието на адвокат, например в полицейската кола на път за участъка и е направил самоуличаващи показания.
- 2) Клиентът ви е бил официално разпитан в полицейския участък, докато е бил задържан, без да е присъствал адвокат и е направил самоуличаващи показания.

---

⁸²А.Т. срещу Люксембург, жалба №30460/13, (Решение от 09 април 2015 г.), ал. 64: „[О]бвиняемият често се оказва в особено уязвимо положение на етапа на разследване на производството, ефектът от което се засилва от факта, че наказателно-процесуалното законодателство има тенденция да става все по-сложно, особено по отношение на правилата, уреждащи събирането и използването на доказателства. В повечето случаи тази особена уязвимост може да бъде компенсирана по подходящ начин само с помощта на адвокат, чиято задача е, наред с други неща, да помогне да се гарантира зачитането на правото на обвиняемия да не се самоуличава.“

⁸³АЕСОП, [Права на практика: достъп до адвокат и процесуални права в наказателното и производство по европейска заповед за арест](#), 2019 г.; Справедливи процеси, [Къде е адвокатът ми? Осъществяване на правна помощ при предварително задържане](#), октомври 2019 г.; Доклад на Комисията до Европейския парламент и до Съвета относно прилагането на Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 г. относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест, както и относно правото на трето лице да бъде информирано при лишаване от свобода и да общува с трети лица и консулски органи през периода на задържане, 26 септември 2019 г., [COM\(2019\) 560 окончателен](#).

Практически стъпки

Ако достъпът до адвокат е бил отказан на клиента ви преди или по време на разпит в полицейското управление, можете да предприемете някои практически стъпки, преди да повдигнете аргументите, съдържащи се в настоящия образец:

- Ако не сте присъствали на разпита, уверете се, че това ще бъде записано като проблем съгласно Директивата, веднага щом обстоятелствата го позволят.
- Запознайте клиентите си с версията на събитията и организирате информацията в контекста на изискванията на Директивата и на основната съдебна практика. Помислете, наред с останалото, дали на клиента ви е представена Декларацията за правата.
- Установяване на несъвместимост на въпросника с Директивата. Посочете, наред с останалото, до каква степен разпитът е протекъл ненужно в отсъствието на адвокат.

Образец на аргументи в подкрепа на искане за изключване на показания, направени по време на разпит в полицията, без присъствието на адвокат

[Аргументите по-долу може да бъдат включени в заявление, в което се посочват фактическия контекст и приложимите национални разпоредби, включително на какво се основава решението за отказ на достъп до клиент.]

Предметът на Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 г. относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане („Директива 2013/48“)⁸⁴, в съответствие с член 1 от нея, е да се установят минимални правила относно правата на заподозрените и обвиняемите в наказателното производство, включително, *наред с останалото*, да имат достъп до адвокат.

Обхватът на Директива 2013/48 е определен в член 2, параграф 1, в който се посочва, че Директивата се прилага за заподозрени лица или обвиняеми в наказателни производства от момента, в който те бъдат уведомени от компетентните органи на държава членка чрез официално уведомление или по друг начин, че са заподозрени или обвинени в извършване на престъпление.

Член 3, параграф 1 от Директива 2013/48 изисква от държавите членки да гарантират, че заподозрените и обвиняемите „имат право на достъп до адвокат в такъв момент и по такъв начин, че да им позволят да упражняват правото си на защита практически и ефективно“. Освен това в член 3, параграф 2 се уточнява моментът, от който трябва да се предостави това право. Държавите членки трябва да гарантират, че заподозрените или обвиняемите имат право да се консултират с адвокат без неоправдано забавяне *преди* разпита от страна на полицията или друг правоприлагащ или съдебен орган.

⁸⁴Наличен тук: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0048>.

Директива 2013/48 се позовава на членове 47 и 48 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) и член 6 от Европейската конвенция за правата на човека („ЕКПЧ“), които утвърждават правото на справедлив съдебен процес и гарантират зачитането на правата на защитата. Съгласно съображение 12 Директива 2013/48 се основава, наред с останалото, на член 6 от ЕКПЧ, както се тълкува от Европейския съд по правата на човека, който предвижда, че „адвокатите на заподозрените или обвиняемите следва да могат да осигурят без ограничение основните аспекти на защитата“.

В член 6, параграф 3, буква в) от ЕКПЧ се посочва, че всеки, обвинен в престъпление, има минимално право да се защити чрез правна помощ. Правото на всеки, обвинен в престъпление, да бъде ефективно защитаван от адвокат, е една от основните характеристики на справедливия процес.⁸⁵

Европейският съд по правата на човека в *Dayanan срещу Турция* установи, че „обвиняемото лице има право, веднага щом бъде задържано, да получи помощ от адвокат, а не само докато е разпитвано“.⁸⁶ В Решение по дело *Veuze срещу Белгия* е потвърдено, че няма съмнение относно отправната точка на правото на достъп до адвокат и че заподозрените лица трябва да могат да влизат в контакт с адвокат от момента на задържането им, независимо от това дали въпросното лице е разпитано.⁸⁷ Следователно трябва да е възможно заподозреният да се консултира със своя адвокат преди разпита.⁸⁸

Въпреки че Директива 2013/48 позволява дерогации от правото на достъп до адвокат на етапа на досъдебното производство, това може да се осъществи само временно и при изключителни обстоятелства. В член 3, параграф 6 се пояснява, че достъпът може да бъде отказан „когато е налице спешна необходимост от предотвратяване на сериозни неблагоприятни последици за живота, свободата или физическата неприкосновеност на дадено лице“ или „когато незабавните действия на разследващите органи са наложителни, за да се предотврати съществена опасност за наказателното производство“. Съдът на Европейския съюз установи, че член 3 съдържа изчерпателен списък на обстоятелствата, при които може да възникнат дерогации.⁸⁹ При настоящите обстоятелства не се предвиждат такива дерогации. [Посочете обстоятелствата, които показват, че дерогациите не са приложими]

В член 3, параграф 3 от Директива 2013/48 се съдържа подробно описание на съдържанието на правото на адвокат, което включва, наред с останалото, лични срещи и комуникация с адвоката преди разпита, както и правото на адвоката да

⁸⁵*Salduz срещу Турция* [ГК], жалба №36391/01 (Решение от 27 ноември 2008 г.), ал. 51; *Ibrahim и други срещу Обединеното кралство* [ГК], жалба №50541/08 50571/08 50573/08 40351/09, (Решение от 13 септември 2016 г.) 255; *Симеонови срещу България* [ГК], жалба №21980/04, (Решение от 12 май 2017 г.) ал. 112; *Veuze срещу Белгия* [ГК], жалба №71409, (Решение от 9 ноември 2018 г.), ал. 123.

⁸⁶*Dayanan срещу Турция*, жалба №7377/03, (Решение от 13 октомври 2009 г.), ал. 32.

⁸⁷*Veuze срещу Белгия* [ГК], жалба №71409, (Решение от 9 ноември 2018 г.), ал. 124.

⁸⁸В същия източник, ал. 133.

⁸⁹Пак там, ал. 45.

присъства и да участва ефективно, когато заподозреният или обвиняемият е разпитван. Европейският съд по правата на човека подчерта значението на етапа на разследване за подготовката на наказателното производство, „тъй като доказателствата, получени на този етап, определят рамката, в която престъплението, за което е повдигнато обвинение, ще бъде разглеждано по време на процеса.“⁹⁰ Освен това пояснява, че справедливостта на производството изисква обвиняемият да е в състояние да получи услуги, конкретно свързани с правна помощ, „което включва способността на адвоката да осигури без ограничение основните аспекти на защитата на това лице: обсъждане на делото, организация на защитата, събиране на доказателства, благоприятни за обвиняемия, подготовка за разпит, [...]“⁹¹

Ролята на адвоката в досъдебната фаза включва осигуряване на зачитане на правото на заподозрения или обвиняемия да не се самоуличава.⁹² Тъй като Директива 2013/48 не обхваща самоуличаващи показания, тя трябва да се разглежда във връзка с Директива 2016/343 относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство. В член 7, параграф 1, точка 2 от нея се изисква държавите членки да зачитат правото на мълчание във връзка с престъплението, за което са заподозрени или обвинени, както и привилегията срещу самоуличаване. Европейският съд по правата на човека установи, че тези права са общопризнати международни стандарти, които са в основата на идеята за справедлива процедура съгласно член 6 от ЕКПЧ.⁹³

Европейският съд по правата на човека установи, че правата на защитата по принцип ще бъдат безвъзвратно накърнени, когато самоуличаващи показания, направени по време на разпит в полицията без достъп до адвокат, се използват за осъждане.⁹⁴ Също така установи, че показания, които сами по себе си не са пряко самоуличаващи, може да бъдат в ущърб на защитата на дадено лице, ако се използват за самоуличаващи цели.⁹⁵

С член 12, параграф 1 от Директива 2013/48 се установява задължението на държавите членки да гарантират правото на правна защита в случай на нарушение на правото на адвокат. В параграф 2 се уточнява, че държавите членки трябва да гарантират, че правата на защитата и справедливостта на производството се спазват, когато се оценяват показания, направени от заподозрян или обвиняем в нарушение на правото му на адвокат.

В Директива 2013/48 не се уточнява видът на правната защита, която съдът трябва да

⁹⁰*Salduz срещу Турция* [ГК], жалба №36391/01 (Решение от 27 ноември 2008 г.), ал. 54.

⁹¹*Dayanan срещу Турция*, жалба №7377/03, (Решение от 13 октомври 2009 г.), ал. 32.

⁹²*Salduz срещу Турция* [ГК], жалба №36391/01 (Решение от 27 ноември 2008 г.), ал. 54; *Veuze срещу Белгия* [ГК], жалба №71409, (Решение от 9 ноември 2018 г.), ал. 128.

⁹³ЕСПЧ, *Pishchalnikov срещу Русия*, жалба №7025/04, Решение от 24 септември 2009 г., ал. 71.

⁹⁴*Salduz срещу Турция* [ГК], жалба №36391/01 (Решение от 27 ноември 2008 г.), ал. 55.

⁹⁵ЕСПЧ, *Saunders срещу Обединеното кралство*, жалба №19187/91, Решение от 17 декември 1996 г.), ал. 71.

предложи. Съображение 50 обаче се позовава на принципа в посочената по-горе съдебна практика на Европейския съд по правата на човека⁹⁶, който установява, че използването на самоуличаващи показания, направени по време на разпит в полицията в отсъствието на адвокат, ще засегне безвъзвратно правото на защита. Освен това Европейският съд по правата на човека отново изтъкна, че най-подходящата форма на правна защита за нарушение на член 6 би била да се гарантира, че жалбоподателят, доколкото е възможно, е поставен в положението, в което би бил, ако тази разпоредба не беше пренебрегната.⁹⁷ Европейският съд по правата на човека е установил в няколко случая, когато се оценява цялостната справедливост на производството, че показанията, направени без присъствието на адвокат, следва да бъдат изключени, дори ако тези показания бъдат потвърдени на по-късен етап в производството в присъствието на адвокат.⁹⁸ Същата обосновка трябва да се прилага и в настоящия случай.

Задължението за изключване на самоуличаващи показания, направени в нарушение на правото на достъп до адвокат по време на разпит при полицейско задържане, се възлага на [този съд]. Член 47 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) предвижда, че „всеки, чиито права и свободи, гарантирани от законодателството на Съюза, са нарушени, има право на ефективна защита пред съд в съответствие с условията, определени в този Член“. Съдът на Европейския съюз също призна значението на ефективната съдебна защита на правата, установени от правото на ЕС, като посочва, че „принципът на ефективна съдебна защита на правата на лицата съгласно правото на ЕС [...] е общ принцип на закон на ЕС, произтичащ от конституционните традиции, общи за държавите членки, който е заложен в Членове 6 и 13 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г., и който сега е препотвърден от Член 47 на Хартата“.⁹⁹ Следователно не може да има съмнение, че националните съдилища са задължени да предоставят ефективно средство за правна защита срещу използването на самоуличаващи показания, направени по време на разпит в полицията в отсъствие на адвокат, и следователно в нарушение на Директива 2013/48.

В заключение, жалбоподателят иска [този съд] да изключи показанията, направени в нарушение на правото на достъп до адвокат по време на разпит в полицията.

⁹⁶Вж. бележка под линия 10 по-горе.

⁹⁷ЕСПЧ, *Teteriny срещу Русия*, жалба №11931/03, (Решение от 30 юни 2005 г.), ал. 56; *Jeličić срещу Босна и Херцеговина*, жалба №41183/02, (Решение от 31 октомври 2006 г.), ал. 53; *Mehmet and Suna Yiğit срещу Турция*, жалба №52658/99, (Решение от 17 юли 2007 г.), ал. 47; *Salduz срещу Турция* [ГК], жалба №36391/01 (Решение от 27 ноември 2008 г.), ал. 72.

⁹⁸ЕСПЧ, *Titarenko срещу Украйна*, жалба №31720/02, (Решение от 20 септември 2012 г.), ал. 87.; Вж. също ЕСПЧ, *Mehmet Zeki Çelebi срещу Турция*, жалба №27582/07, Решение от 28 януари 2020 г.), ал. 66.

⁹⁹СЕС, дело C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 28.02.2018г., ал. 35.

4.2.2. Образец за достъп до преписка по дело при досъдебно производство за задържане

Достъп до преписка по дело при досъдебно производство за установяване на нередности

Когато клиентът е арестуван и задържан, освен информацията за обвиненията, адвокатите ще се нуждаят от достъп до преписката по делото възможно най-бързо, за да проверят какви уличаващи доказателства се съдържат в преписката и да започнат да разработват стратегия за защита и да освободят лицето. В зависимост от нивото на достъп, досието по делото обикновено включва поне причините и обстоятелствата за ареста, понякога и криминалното досие на лицето.

Европейската комисия съобщава, че в няколко държави членки съществуващите ограничения по отношение на достъпа до материалите по делото обхващат и документи, които са от съществено значение за оспорването на законосъобразността на ареста или задържането.¹⁰⁰ Това неизбежно ще се отрази върху равните процесуални възможности, тъй като времето и възможностите за изготвяне на досието може да не са достатъчни, например няма сигурен начин за онлайн достъп до досието.¹⁰¹

Ситуации, обхванати в шаблонни пледоарии

В този раздел определяме съответните стандарти на Европейския съюз и на Европейската конвенция за правата на човека, които може да бъдат използвани, за да се приложат към съда, който е компетентен по досъдебната фаза (напр. съдия-следовател, съд, който е компетентен по наказателното преследване), като се търси достъп до преписката по делото или се оспорва отказ за предоставяне на достъп до преписката по делото при три групи обстоятелства:

- 1) когато дадено лице е било арестувано и е подложено на задържане преди съдебния процес (или удължаване на срока на мярката за задържане) и търси достъп до преписката по делото, за да оспори това задържане; и
- 2) молба за достъп до преписката по делото, освен за оспорване на задържането.
- 3) разкрити са някои материали, които биха представлявали „основни документи“, необходими за оспорване на законността на ареста или задържането, но може да има друга информация, която считате за уместна и която съдът може да вземе предвид, но прокурорът не я е счел за „съществена“ и я е оставил неразкрита.

Практически стъпки

Преди да повдигнете аргументите, съдържащи се в този образец, в жалба или обжалване срещу решението да откажете достъп до материалите по делото, уверете се, че вашето искане

---

¹⁰⁰ Доклад на Комисията до Европейския парламент и до Съвета относно прилагането на Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 г. относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане, COM(2019) 560 окончателен, 26 септември 2019 г., раздел 3.7.1.

¹⁰¹ Вижте: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/belgium-report-covid-19-april-2020_en.pdf.

и решение да откажете достъп до преписката по делото е правилно записано в протокола или при разпита (каквато и да е друга процедурна дейност), или в аудио записа.

Образци на аргументи за искане на достъп до преписката по делото („основни документи“) за оспорване на задържането

[Аргументите по-долу може да бъдат включени в заявление, в което се посочват фактическата обстановка и приложимите национални разпоредби, включително на какво се основава решението за отказ на достъп до преписката по делото.]

[ОПИШЕТЕ НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И ПРАКТИКАТА ОТНОСНО ДОСТЪПА ДО МАТЕРИАЛИТЕ ОТ ПРЕПИСКАТА ПО ДЕЛОТО, ЗА ДА ОСПОРИТЕ АРЕСТА/ЗАДЪРЖАНЕТО].

С Директива 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 г. относно правото на информация в наказателното производство („Директива 2012/13“)¹⁰² се установяват единни стандарти за достъпа до информация в наказателното производство, включително достъп до преписката по делото в рамките на производството по задържане, в целия Европейски съюз („ЕС“). Срокът за транспонирането му изтече на 2 юни 2014 г., поради което заподозрените и обвиняемите лица, които желаят да упражнят правото си на достъп до преписката по делото, могат да се позовават пряко на него в рамките на производство по задържане.

Обхватът на Директива 2012/13 е определен в член 2, параграф 1, в който се посочва, че Директивата се прилага за заподозрени лица или обвиняеми в наказателни производства от момента, в който те бъдат уведомени от компетентните органи на държава членка чрез официално уведомление или по друг начин, че са заподозрени или обвинени в извършване на престъпление.

Следователно член 7, параграф 1 от Директива 2012/13 се прилага на всеки етап от наказателното производство и изисква от държавите членки да: „гарантират, че документите, свързани с конкретния случай, с които разполагат компетентните органи, които са от съществено значение за ефективното оспорване в съответствие с националното законодателство на законосъобразността на ареста или задържането, се предоставят на арестуваните лица или на техните адвокати.“ Това по същество означава, че арестуваното или задържаното лице и неговият адвокат имат право на своевременен и пълен достъп до всички документи, които са от съществено значение за ефективното оспорване на ареста или задържането. Това право се прилага и за

¹⁰²Директива 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 г. относно правото на информация в наказателното производство ([OБ L 142, стр. 1](#)).

всички документи, които са от съществено значение за ефективното оспорване на лишаването от свобода след първоначалния арест, т.е. за всяко последващо производство по преразглеждане на задържането.

Директива 2012/13 се позовава на Европейската конвенция за правата на човека („ЕКПЧ“), в която се посочва, че „разпоредбите на настоящата Директива, които съответстват на правата, гарантирани от ЕКПЧ, следва да се тълкуват и прилагат в съответствие с тези права, както се тълкува в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека“.¹⁰³ В съображения 6 и 30 по-специално се позовават на член 5 от ЕКПЧ, който гарантира правото на свобода и сигурност и определя редица съществени и процедурни изисквания за законосъобразност на лишаването от свобода. В наказателноправен контекст те включват преди всичко „основателно подозрение, че дадено лице е извършило престъпление“, индивидуално идентифициран риск въз основа на необходимостта от ограничителни мерки (достатъчни и относими основания за задържане), както и оценка на пропорционалността на лишаването от свобода, за разлика от други по-малко ограничителни и неоправдани мерки.¹⁰⁴

Членове 5 и 6 от ЕКПЧ са от значение и по отношение на общите принципи, приложими за производствата по задържане. Основните принципи на справедлив съдебен процес, като равни процесуални възможности и съдебен процес, се прилагат и за производствата по задържане¹⁰⁵ и трябва да бъдат взети предвид във всички решения, свързани с правото на защита. Равните процесуални възможности са в основата на изискването за предоставяне на своевременно и пълен достъп до информация (доказателства), на което се основава искането за задържане. Европейският съд по правата на човека е приел, че равните процесуални възможности в производството по задържане не са гарантирани, ако на задържаното лице или на неговия адвокат е отказан достъп до документите от преписката по разследването, които са от съществено значение за ефективното оспорване на законосъобразността на задържането му.¹⁰⁶

Следователно основният ръководен принцип за тълкуване на задължението по Директива 2012/13 за разкриване на „основни документи“ преди съдебния контрол на ареста или задържането следва да бъдат равните процесуални възможности в процеса на преразглеждане. Адвокатите следва да имат достъп до информация по преписката по делото възможно най-рано, за да подготвят ефективна защита. В производството по задържане това означава например да са в състояние да докажат, че задържането не е оправдано, тъй като вече са събрани необходимите доказателства и няма възможност да се подправи това, или по-общо да се постави

¹⁰³Пак там, съображение 42.

¹⁰⁴ЕСПЧ, *Idalov срещу Русия* [ГК], жалба №5826/03, (Решение от 22 май 2012 г.), ал. 140; ЕСПЧ, *Buzadji срещу Република Молдова* [ГК], жалба №23755/07, (Решение от 5 юли 2016 г.), ал. 87–89

¹⁰⁵ЕСПЧ, *Rowe and Davis срещу Обединеното кралство* [ГК], жалба №28901/95, (Решение от 16 февруари 2000 г.), ал. 59; ЕСПЧ, *Leas срещу Естония*, жалба №59577/08, (Решение от 6 март 2012 г.), ал. 76.

¹⁰⁶ЕСПЧ, *Korneykova срещу Румъния*, жалба №39884/05 (Решение от 19 януари 2012 г.), ал. 68.

под въпрос основателността на подозрението. В утвърдена съдебна практика Европейският съд по правата на човека многократно е заявявал:

„Равните процесуални възможности не се гарантират, ако на адвоката е отказан достъп до онези документи в досието на разследването, които са от съществено значение за ефективното оспорване на законосъобразността, по смисъла на Конвенцията, на задържането на клиента му. Концепцията за законност на задържането не се ограничава до спазването на процедурните изисквания, установени в националното право, но се отнася и до основателността на подозрението, обосноваващо ареста, легитимността на целта, преследвана от ареста, и обосновката на последвалото задържане.“¹⁰⁷

Поради това достъпът до „основни документи“ в производството по задържане изисква от [разследващите органи/прокурора] да бъде предоставен пълен достъп до информацията в преписката по делото, необходима за ефективното оспорване на законосъобразността на задържането. Това следва да включва всички документи (доказателства), на които се разчита, за да се докаже, че са изпълнени изискванията за законно лишаване от свобода в съответствие с член 5 от ЕКПЧ. Това включва информация, показваща наличието на „основателно подозрение“, индивидуално установен риск (подходящи и достатъчни основания за задържане) и оценка на пропорционалността, включително ефективността на алтернативите, които не са свързани със задържане.¹⁰⁸

Достъп до „основни документи“ означава не само достъп до списъка с документи (доказателства), въз основа на които е искането за задържане, но гарантира достъп до съдържанието на тези документи. Съображение 30 от Директива 2013/12 уточнява какво могат да съдържат „основните документи“. В него се посочва, че „[д]окументите и, когато е целесъобразно, снимките, аудио- и видеозаписите, които са от съществено значение за ефективното оспорване на законосъобразността на арестуването или задържането на заподозрени или обвиняеми в съответствие с националното законодателство, следва да бъдат предоставени на заподозрените или обвиняемите лица или на техните адвокати най-късно преди да бъде сезиран компетентният съдебен орган да вземе решение относно законосъобразността на арестуването или задържането в съответствие с член 5, параграф 4 от ЕКПЧ.“ В съображение 30 ясно е посочено, че трябва да се предостави достъп до съдържанието на такива материали като записи, снимки и други видове доказателства, така че те да могат да бъдат надлежно разгледани от защитата и, ако е необходимо, да бъдат оспорени тяхната законосъобразност, точност, уместност или доказателствена стойност.

От текста на Директива 2012/13 следва, че правото на достъп до „основни

¹⁰⁷ЕСПЧ, *Turcan и Turcan срещу Молдова*, жалба №39835/05 (Решение от 23 октомври 2007 г.).

¹⁰⁸Вж. напр. ЕСПЧ, *Schops срещу Германия*, жалба №25116/94 (Решение от 13 февруари 2001 г.), ал. 44; ЕСПЧ, *Lamy срещу Белгия*, жалба №10444/83 (Решение от 30 март 1989 г.), ал. 29;

документи“ в производството по задържане по член 7, параграф 1 не подлежи на ограничения или дерогации. Член 7, параграф 4 съдържа изчерпателен списък на основанията за ограничаване на достъпа до веществени доказателства, но изрично посочва, че те се прилагат само като дерогация от разкриването на веществени доказателства съгласно член 7, параграф 2 и член 7, параграф 3. Следователно дерогациите по член 7, параграф 4 се отнасят само до обхвата и сроковете за разкриване на доказателства извън тези, които са от съществено значение за оспорване на задържането, а Директива 2012/13 не позволява да се ограничи обхватът или времето за достъп до „съществени документи“ в рамките на производството по задържане.

Това тълкуване на Директива 2012/13 е в съответствие със съдебната практика на Европейския съд по правата на човека относно производството по задържане съгласно член 5, параграф 4 от ЕКПЧ. Европейският съд по правата на човека е определил, че дори доказателствата да бъдат признати за поверителни по причини като националната сигурност, защитата на тези материали не може да бъде за сметка на съществени ограничения на правото на защита. Съответните доказателства ще трябва да бъдат разкрити, вероятно след отчитане на поверителния им характер:

„Съдът признава необходимостта от ефективно провеждане на криминални разследвания, което може да означава, че част от информацията, събрана по време на тях, трябва да се пази в тайна, за да се предотврати подправяне на доказателства от заподозрените и подкопаване на хода на правосъдието. Тази легитимна цел обаче не може да бъде преследвана за сметка на съществени ограничения на правото на защита. Поради това информацията, която е от съществено значение за оценката на законосъобразността на задържането на дадено лице, следва да бъде предоставена по подходящ начин на адвоката на заподозрения.“¹⁰⁹

Правомощията, предоставени съгласно националното законодателство на [разследващите органи/прокурорите/съда] за ограничаване на достъпа до преписката по случая, трябва да се тълкуват в светлината на това задължение съгласно Директива 2012/13 и ЕКПЧ. Непредоставянето на тези документи подкопават упражняването на правото на защита в съответствие със законодателството на ЕС и ЕКПЧ, както и способността на жалбоподателя да оспори ефективно ареста/задържането си.

Задължението за осигуряване на достъп до преписката по делото е на този съд. Член 47 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“) предвижда, че „всеки, чиито права и свободи, гарантирани от законодателството на Съюза, са нарушени, има право на ефективна защита пред съд в съответствие с условията, определени в този Член“. Съдът на Европейския съюз също призна значението на ефективната съдебна защита на правата, установени от правото на ЕС, като посочва, че „принципът на ефективна

¹⁰⁹ЕСПЧ, *Chruściński срещу Полша*, жалба №22755/04 (Решение от 6 ноември 2007 г.), ал. 56; вж. също ЕСПЧ, *Dochnał срещу Полша*, жалба №31622/07 (Решение от 18 септември 2012 г.), ал. 87.

съдебна защита на правата на лицата съгласно правото на ЕС [...] е общ принцип на закон на ЕС, произтичащ от конституционните традиции, общи за държавите членки, който е заложен в Членове 6 и 13 от Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г., и който сега е препотвърден от Член 47 на Хартата”.¹¹⁰ Съответно не може да има съмнение, че националните съдилища са длъжни да осигурят ефективно правно средство за защита при липса на достъп до преписката по делото в нарушение на Член 7(1) от Директива 2012/13.

В заключение жалбоподателят моли от съда да разпорежи незабавен достъп до следните документи/материали: [идентифициране и изброяване].

---

¹¹⁰СЕС, дело C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 28 февруари 2018 г., [ECLI:EU:C:2018:117](#), §35.

4.2.3. Образец за достъп до достатъчно качествен устен превод

Достъп до достатъчно качествен устен превод

Ако заподозрян се нуждае от устен превод по време на наказателно производство и устният превод не дава възможност за ефективна комуникация, възниква риск от несправедливост. Заподозреният може да не разбере въпросите на полицията или съдията и да отговори неправилно. Неговите/нейните отговори могат да бъдат изтълкувани погрешно. Могат да се направят изявления, които изглеждат уличаващи поради лошо тълкуване, и могат да възникнат фактически несъответствия по отношение на по-късни изявления, накърняващи доверието в лицето и неговата защита.

Адвокатите в цяла Европа описаха редица повтарящи се проблеми с качеството на устните преводи, по-специално в полицейския участък:

- Несъществуващи или липса на ясни изисквания за сертифициране или специфична квалификация за извършване на устен преводач в правната сфера. В резултат на това понякога преводачите се подбират въз основа на владееенето на съответния език и поради това често им липсват обучение и специфични умения за юридически устен и писмен превод. Някои преводачи рутинно предлагат услугите си за езици, по които не са експерти.
- Остарелите и незадължителни регистри на устните преводачи могат да създадат проблеми в полицейското управление, когато спешността да се намери „незабавно“ устен преводач кара полицейските служители и съдилищата да използват нерегистрирани или несертифицирани преводачи за устен или писмен превод за сметка на гаранциите за качество. В някои държави членки полицията и съдилищата могат просто да извикат всяко лице, за което се смята, че говори необходимия чужд език – било то друг полицейски служител, просто роднина на разпитваното лице или местен магазинер. Това се наблюдава най-вече когато са необходими преводачи от редки езици или по причини, свързани с ефективността на разходите.
- Неспособност на адвокатите да идентифицират въпроси, свързани с качеството на услугите за устен превод, освен ако не говорят езика.
- Липсата на средства за последващ (ex post) контрол на качеството на услугите за устен превод, например аудио-визуални записи, прави оспорването на качеството на устния превод практически невъзможно.
- Ограничени средства за защита при лошо качество на устния превод. Понякога такива предизвикателства, когато са възможни, водят само до смяна на настоящия преводач, без да се оцени правилно въздействието на нестандартния устен превод върху справедливостта на процесуалните действия.

Ситуации, обхванати от аргументите в модела

Аргументите, посочени в този образец, се прилагат в случаите, когато услугите по устен превод, предоставени за разпит в полицията или други правоприлагащи органи по време на разследването на етапа на досъдебното производство, са с недостатъчно качество, за да се гарантира справедливостта на процесуалните действия.

Образецът има за цел да послужи като средство за защитата, която се опитва да оспори по време на съдебния процес или на предварителното изслушване допускането на направените при такива обстоятелства изявления като доказателства.

Важно е да се има предвид, че този модел на аргументация не представлява правна консултация и трябва да бъде адаптиран към конкретните обстоятелства на всеки случай, фактически и юридически.

Практически съвети

Ако имате съмнения относно качеството на устния превод по време на полицейския разпит:

- Помолете преводача да предостави своите пълномощия и се уверете, че отговорът му е записан.
- Обърнете внимание дали преводачът си води бележки, когато ответникът говори продължително време.
- Обърнете внимание дали преводачът предоставя прости отговори, когато клиентът ви е дал по-дълъг отговор или е говорил през по-дълъг период от време.
- Обърнете внимание дали преводачът иска да види показаните или коментирани документи.
- Обърнете внимание дали преводачът продължава да говори в трето лице (него/нея), вместо да каже „мен“, когато се отнася до вашия клиент.
- Изложете загрижеността си пред длъжностното лице, което отговаря за разпита – ако е необходимо, прекъснете разпита.
- Попитайте дали вашата жалба относно качеството на услугите за устен превод е записана в протокола от разпита.
- Поискайте копие от стенограмите/аудио-визуалния запис на разпита.

Примерни аргументи от правото на ЕС за оспорване на услугите за устен превод с недостатъчно качество и в подкрепа на искане за изключване на изявления

[Аргументите по-долу трябва да бъдат адаптирани към съответните национални правни разпоредби и процедури, както и към фактите по случая.]

Приложно поле на Директива 2010/64/ЕС

Националните съдилища трябва да тълкуват националното право, доколкото е възможно, с оглед на формулировката и целта на всяка правна директива на ЕС, за да се гарантира нейната пълна ефективност. Принципът на съответствие на устния превод съгласно правото на ЕС изисква „националните съдилища да правят всичко, което е в рамките на тяхната компетентност, като

вземат предвид цялото вътрешно законодателство (...), за да се гарантира, че въпросната директива е напълно ефективна и постига резултат, съответстващ на преследваната от нея цел.”¹¹¹ В този случай правните и институционалните рамки на [държавата] прилагат директивата дотолкова, доколкото не осигуряват и контролират в достатъчна степен качеството на услугите за устен превод в наказателното производство. От ключово значение е да се обърнем към самата директива, за да насочим съда към нейното прилагане в националното законодателство.

В член 2, параграф 1 от Директива 2010/64 на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство („Директивата”)¹¹² е предвидено, че тази директива се прилага за заподозрени или обвиняеми лица в наказателното производство от момента, в който те бъдат уведомени от компетентните органи на държава членка чрез официално уведомление или по друг начин, че са заподозрени или обвинени в извършване на престъпление. Следователно Директива 2010/64 се прилага за всички етапи на наказателното производство, включително етапа на досъдебното производство. Срокът за транспонирането ѝ изтече на 27^и октомври 2014 г., поради което заподозрените и обвиняемите могат да се позовават директно на нея, за да защитят правото си да получават услуги за устен превод с достатъчно качество.

Право на качествен устен превод съгласно правото на ЕС

Директивата установява минимални правила за достъпа на заподозрените лица и обвиняемите до устен и писмен превод в наказателното производство. Член 2, параграф 1 от директивата изисква държавите членки незабавно да предоставят услуги за устен превод по време на наказателното производство, включително по време на разпит в полицията: „На заподозрени лица или обвиняеми, които не говорят или не разбират езика на съответното наказателно производство, се предоставя незабавно устен превод по време на наказателно производство пред разследващите и съдебните органи, включително по време на разпит в полицията, на всички съдебни заседания и на всички необходими междинни изслушвания.”

Съгласно член 2, параграф 8 от директивата устният превод трябва да бъде достатъчно качествен, за да се гарантира справедливостта на производството и че заподозрените лица или обвиняемите са запознати с делото, водено срещу тях, и могат да упражнят правото на защита. Следователно правото на устен превод е предпоставка заподозреният или обвиняемият да разбира и да упражнява пълноценно своите ключови права на справедлив съдебен процес като правото на мълчание и защита срещу самообвинение и правото на правна помощ.

Задължението да се гарантира, че заподозреният или обвиняемият има достъп до достатъчно качествен устен превод, е на държавата. Член 5, параграф 1 от директивата изисква държавите членки да приемат конкретни мерки, за да гарантират, че услугите по устен превод отговарят на качеството, изисквано съгласно член 2, параграф 8. В съображение 26 от директивата се уточнява също, че компетентните органи следва да могат да заменят назначения устен преводач, когато качеството на устния превод не е достатъчно, за да се гарантира правото на справедлив съдебен процес.¹¹³

¹¹¹ CEC, дело 41/74, Van Duyn, Решение от 4 декември 1974 г., ECLI:EU:C: 1974:133, ал. 14. 26 Пак там, ал. 7. 27 Пак там, ал. 13. 28 CEC, дело 51/76 Verbond van Nederlandse Ondernemingen, Решение от 1 февруари 1977 г., ECLI:EU:C: 1977:12, ал. 23. 29 Пак там, ал. 24. 14

¹¹² Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство ([OB L 280, 26.10.2010 г., стр. 1–7](#)).

¹¹³ Съдът на ЕС постанови, че преамбюлът на акт на ЕС няма обвързваща правна сила и не може да се използва валидно като основание за дерогация от действителните разпоредби на въпросния акт или за

В съображение 33 от директивата се уточнява, че разпоредбите на директивата, които съответстват на правата, гарантирани от Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) или от Хартата, следва да се тълкуват и прилагат в съответствие с тези права съгласно тълкуването им в съответната съдебна практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) и на Съда на Европейския съюз.¹¹⁴ Член 51 от Хартата на основните права на ЕС („Хартата“)¹¹⁵ изисква от държавите членки да прилагат правото на Европейския съюз в съответствие с принципите, изложени в Хартата. За тази цел директивата трябва да се тълкува съобразно член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата, които уреждат правото на справедлив съдебен процес и правото на защита. По-специално член 6, параграф 3, буква д) от ЕКПЧ гарантира на всеки, обвинен в криминално престъпление, правото на безплатна помощ от устен преводач, ако той не може да разбере или да говори езика, използван в съда.

Директивата не определя стандартите за качество, които държавите са длъжни да гарантират, но подчертава целта на това изискване, а именно да се гарантира справедливостта на производството. Както вече беше посочено по-горе, директивата уточнява, че като минимум това означава, че заподозреният или обвиняемият трябва да могат да бъдат запознати с делото срещу тях и да могат да упражняват правото си на защита.¹¹⁶ Това ясно се отнася за упражняването на правото на защита на решаващите етапи от досъдебното производство. В *делото Nacioglu срещу Румъния* ЕСПЧ потвърди, че правото на устен превод се простира до досъдебната фаза: „всеки обвиняем има право на безплатна помощ от устен преводач. Това право се прилага не само за устните изявления, направени по време на съдебното заседание, но и за документалните материали и досъдебното производство [...]“. ¹¹⁷ Липсата на или недостатъчните услуги за устен превод при полицейското задържане могат да доведат до последици за други права и да нарушат справедливостта на производството като цяло.¹¹⁸ Във връзка с това ЕСПЧ отбелязва, че задържаното от полицията лице се ползва с определен брой права, като например правото да запази мълчание или да получи съдействие от адвокат.¹¹⁹ Решението за

тълкуване на тези разпоредби по начин, който е в явно противоречие с тяхната формулировка. СЕС, дело C-134/08 *Hauptzollamt Bremen срещу J.E. Tyson Parketthandel GmbH hanse j.*, Решение от 2 април 2009 г., [ECLI:EU:C:2009:229](#), ал. 16.

¹¹⁴Член 52, параграф 3 от Хартата гласи: „Доколкото тази Харта съдържа права, които съответстват на правата, гарантирани от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, значението и обхватът на тези права са същите като тези, обхванати от посочената конвенция. Тази разпоредба не възпрепятства правото на Съюза да предоставя по-широка защита.“ Обяснението на тази разпоредба гласи, че: „доколкото правата в настоящата Харта съответстват на гарантирани от ЕКПЧ права, смисъла и обхвата на тези права, включително допустимите ограничения, съответстват на предвидените от ЕКПЧ... Съдържанието и обхватът на гарантираните права се определят не само от текста на тези правни инструменти, но и от практиката на Европейския съд по правата на човека и от Съда на Европейския съюз...“ ([Разяснения относно Хартата на основните права](#), ОВ С 303, 14 декември 2007 г., Разяснение по член 52).

¹¹⁵Харта на основните права на Европейския съюз, 26 октомври 2012 г., 2012/С 326/02 ([ОВ С 326, 26.10.2012 г., стр. 391–407](#)).

¹¹⁶Член 2, параграф 8 от директивата.

¹¹⁷ЕСПЧ, *Nacioglu срещу Румъния*, жалба №2573/03, решение от 11 януари 2011 г., ал. 88.

¹¹⁸ЕСПЧ, *Baytar срещу Турция*, жалба №45440/04, Решение от 14 януари 2015 г., ал. 54–55.

¹¹⁹ЕСПЧ, *Salduz срещу Турция* [ГК], жалба №36391/02, Решение от 27 ноември 2008 г., ал. 63.

упражняване или отказ от такива права може да бъде взето само ако заинтересованото лице ясно разбира обвиненията, така че той/тя да може да прецени какъв е предметът на производството и да прецени доколко е препоръчителен такъв отказ.¹²⁰ Устният превод с достатъчно качество е от решаващо значение за това разбиране.

В *делото Кнох срещу Италия* ЕСПЧ поясни, че така гарантираното право трябва да бъде „конкретно и ефективно“.¹²¹ В това отношение ЕСПЧ наскоро установи нарушение на член 6 от ЕКПЧ, когато: „в настоящия случай не е установено, че кандидатът е получил езикова помощ, която би му позволила да участва активно в процеса срещу него. Според мнението на съда това е достатъчно, за да се приеме целия процес за несправедлив.“¹²² Следователно правото на устен превод изисква качество на устния превод, което дава възможност на обвиняемия не просто да разбере частично, но и да „участва активно“ в производството, като се започне от етапа на досъдебното производство.

[Във връзка с фактите по конкретния случай посочете как лошото качество на информацията е повлияло на упражняването на правата на заподозряното лице или обвиняемия.]

Право на оспорване на качеството на услугите за устен превод и получаване на ефективни средства за правна защита

В член 2, параграф 5 от директивата се определя правото на заподозрените или обвиняемите да подават жалби относно липсата на качество на услугите за устен превод: „заподозрените или обвиняемите имат право да оспорят решение, с което се установява, че не е необходим устен превод, а когато е осигурен устен превод, възможността да подадат жалба, че качеството на устния превод не е достатъчно, за да се гарантира справедливостта на производството.“

Директивата не уточнява вида на правната защита, която съдът трябва да предложи в случаите, когато качеството на устния превод е недостатъчно, за да се гарантира справедливостта на производството. В съображение 24 на директивата се пояснява, че държавите членки трябва да гарантират, че може да бъде упражнен контрол върху адекватността на устния превод когато компетентните органи са били уведомени – т.е. когато е отправено възражение.

Общият принцип на ефективност на правото на ЕС изисква националните съдилища да тълкуват националното законодателство, доколкото е възможно, с оглед на формулировката и целта на дадена директива, за да се гарантира пълната ѝ ефективност: „[...] националното законодателство трябва да се тълкува в съответствие с правото на ЕС, което изисква националните съдилища да направят всичко, което е в рамките на тяхната компетентност, като вземат предвид цялото национално законодателство (...), за да се гарантира, че въпросната директива е напълно ефективна и постига резултат, съответстващ на преследваната от нея цел.“¹²³

Следователно член 2, параграф 5 трябва да се тълкува в светлината на член 47 от Хартата, който

¹²⁰ ЕСПЧ, *Baytar срещу Турция*, жалба №45440/04, Решение от 14 януари 2015 г., ал. 53.

¹²¹ ЕСПЧ, *Кнох срещу Италия*, жалба № 76577/13, Решение от 24 януари 2019 г., ал. 182.

¹²² ЕСПЧ, *Vizgirda срещу Словения*, жалба №59868/08, (Решение от 28 ноември 2018 г.), ал. 102.

¹²³ СЕС, *дело C-69/10, Samba Diouf*, Решение от 28 юли 2011 г., ECLI:EU:C:2011:54, ал. 60.

предвижда, че „всеки, чиито права и свободи, гарантирани от правото на Съюза, са нарушени, има право на ефективна правна защита пред съд в съответствие с условията, определени в настоящия член“. Член 47 от Хартата се основава на член 13 от ЕКПЧ, в който се уточнява, че всеки, чиито права съгласно Конвенцията са били нарушени, трябва да има ефективни средства за правна защита пред национален орган.

По отношение на правото на услуги за устен превод ЕСПЧ подчерта, че правото трябва да бъде „конкретно и ефективно“ и че следователно задължението на компетентните органи (включително съдилищата) не се ограничава до назначаването на устен преводач, а до упражняването на последващ контрол върху качеството на предоставения устен превод.¹²⁴ Тези случаи предполагат, че държавите трябва да въведат начини за гарантиране на качествени услуги, но също и за контрол на качеството на услугите за устен превод чрез, *inter alia*, национални стандарти, подходящо обучение за устни преводачи, сертифициране и др. Заподозрените и обвиняемите също трябва да разполагат със средства за оспорване и доказване на незадоволителното качество на услугите за устен превод.

Какво представлява подходяща защита се оценява за всеки отделен случай. ЕСПЧ посочва, че подходящото средство за защита на изявленията, направени без присъствието на устен преводач, би било изключването на такива доказателства от доказателствата, дори ако тези изявления представляват само един от факторите, които са в основата на присъдата.¹²⁵ Също така в случай на подобни нарушения на други права на защита, например правото на адвокат, ЕСПЧ счита изключването на доказателства за ефективен начин за отстраняване на такова нарушение.¹²⁶

---

¹²⁴ЕСПЧ, [Knox срещу Италия](#), жалба №76577/13, Решение от 24 януари 2019 г., ал. 182 (свободен превод); [Kamasinski срещу Австрия](#), жалба № 9783/82, 19 декември 1989 г., ал. 74; [Protopapa срещу Турция](#), жалба №16084/90, 6 юли 2009 г., ал. 80; [Hermi срещу Италия](#), жалба №18114/02, 18 октомври 2006 г., ал. 70

¹²⁵ЕСПЧ, [Baytar срещу Турция](#), жалба №45440/04, Решение от 14 януари 2015 г., ал. 58.

¹²⁶ЕСПЧ, [Titarenko срещу Украйна](#), жалба №31720/02, (Решение от 20 септември 2012 г., ал. 87.; Вж. също ЕСПЧ, [Mehmet Zeki Çelebi срещу Турция](#), жалба №27582/07, Решение от 28 януари 2020 г.), ал. 66.